

DZIENNIK URZĘDOWY

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Poleskiego

Wydawany z funduszków Nauczycielstwa Okręgu.

Brześć n/B.

wrzesień—październik 1930 r.

CENTRALNA BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA
(Dąbrowskiego 8)
otwarta w godzinach od 10—13 i od 17—21.

T R E Ś Ć :

C Z Ę Ś Ć U R Z Ę D O W A :

Poz.		Strona
1	Okólnik Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorów Okręgów Szkolnych, inspektorów szkolnych, dyrekcji i kierownictw szkół i ogółu nauczycielstwa w sprawie uświadomienia młodzieży szkolnej o stratach, powodowanych przez uszkodzenie linii telefonicznych i telegraficznych .	620
2	Okólnik Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorów Okręgów Szkolnych, Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, Liceum Krzemienieckiego, Inspektoratów Szkolnych oraz Dyrekcji, Kierownictw i Nauczycielstwa szkół powszechnych i szkół średnich ogólnokształcących w sprawie określenia materiału nauczania w siedmioklasowych publicznych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych w roku szkoln. 1930/31	621
3	Ruch służbowy	654
4	Konkursy	655
5	Komunikaty	656

1.

O K Ó L N I K**Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
do Kuratorów Okręgów Szkolnych, inspektorów szkolnych,
dyrekcyj i kierownictw szkół i ogółu nauczycielstwa
w sprawie uświadomienia młodzieży szkolnej o stratach, po-
wodowanych przez uszkodzenie linii telefonicznych i telegra-
ficznych.**

Badanie przyczyn powstawania uszkodzeń nalinających telegraficznych i telefonicznych wykazuje, iż znaczny procent tych uszkodzeń wynika z winy mieszkańców tych okolic, przez które przebiegają linie telegraficzne i telefoniczne.

Wypływa to stąd, że szerokie masy ludności nieświadome są tej ważnej roli, jaką obecnie w życiu publicznem i prywatnem odgrywa telegraf i telefon, jako najszybsze środki komunikacyjne.

W szczególności dzieci (chłopcy, młodzież szkolna) dla zabawy tłuką izolatory, rzucając w nie kamieniami, przerywają przewody, lub zarucają na nie przedmioty, jak gałęzie, szmaty, sznurki, kawałki drutu i t. p.

Te napozór drobne uszkodzenia, wskutek specjalnych właściwości urządzeń telegraficznych i telefonicznych, powodują częściowe lub całkowite przerwanie komunikacji, co pociąga za sobą znaczne straty bezpośrednie materialne dla Skarbu, oraz pośrednie o znaczeniu społecznem.

Straty, jakie ponosi wskutek tego Skarb Państwa, są bardzo dotkliwe. Według obliczeń, dokonanych przez Ministerstwo Poczty i Telegrafów, corocznie bywa tłuczonych 160.000 izolatorów. Ponieważ zaś takie uszkodzenie powoduje nie tylko wydatek w postaci zakupu nowego izolatora, ale i nieporównanie większe koszty wysłania w celu reparacji montera, ze stacji odległej nieraz o kilkanaście kilometrów; ponieważ dalszą stratą dla Skarbu jest unieruchomienie na pewien czas uszkodzonej linii telefonicznej czy telegraficznej, przeto jak wykazuje skrupulatne obliczenie, straty Skarbu z tego powodu wynoszą rocznie około 7.000.000 złotych.

Straty Skarbu Państwa dotyczą oczywiście pośrednio wszystkich obywateli. Ponadto o wiele dotkliwszemi i nieprzewidzianemi w skutkach są straty o charakterze moralnym, jako to, spóźnianie wiadomości o chorobie lub śmierci, napadzie bandyckim, pożarze i t.d., a szczególnie opóźnienia telegramów i rozmów w sprawach obrony Państwa.

W związku z powyższem zarządzam, by we wszystkich szkołach uświadomiono działwę i młodzież o wszystkich tych

szkodach i stratach, jakie wynikają z lekkomyślnych psot, powodujących uszkodzenia linii telegraficznych i telefonicznych. Należy w tym celu zorganizować specjalnie pogadanki, jak również wykorzystać wszelkie momenty, dające okazję do uświadomienia dziatwy co do ważności środków komunikacji, jakimi są obecnie telefon i telegraf. Należy wreszcie przestrzec dziatwę przed ewentualnymi skutkami prawnymi w razie wykrycia sprawców uszkodzeń, a mianowicie o odpowiedzialności materialnej, którą ponoszą ich rodzice i opiekunowie.

Wszystkie podległe mi władze i urzędy zechcą dołożyć starań, by zarządzona akcja została przeprowadzona konsekwentnie i objęła jaknajszersze kręgi młodzieży.

Warszawa, dnia 6 czerwca 1930 r. (Nr. II.12995/30).

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego

(—) **Śl. Czerwiński.**

2.

O K O L N I K

**Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
do Kuratorów Okręgów Szkolnych, Śląskiego Urzędu Woje-
wódzkiego, Liceum Krzemienieckiego, Inspektorów Szkolnych,
oraz Dyrekcyj, Kierownictw i Nauczycielstwa szkół powszech-
nych i szkół średnich ogólnokształcących.
w sprawie określenia materiału nauczania w siedmioklaso-
wych publicznych szkołach powszechnych i gimnazjach pań-
stwowych w roku szkolnym 1930/31.**

Zgodnie z zarządzeniem z dnia 2 stycznia 1929 r. nr. II-235/29 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 1 (208), poz. 1) od początku roku szkolnego 1930/31 obowiązują w publicznych siedmioklasowych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych nowe plany godzin szkolnych, zamieszczone w § 1 i § 2 tego zarządzenia.

Ze względu na zawarte w tych planach nowe w stosunku do roku 1929/30 zmiany w liczbach godzin oraz ze względu na inne niż w ubiegłym roku szkolnym przygotowanie w poprzedniej klasie (oddziały wydają załączoną instrukcję, która określa materiał nauczania w wyżej wymienionych szkołach w roku szkolnym 1930/31. Instrukcja ta nie odwołuje się do żadnej z instrukcyj poprzednich, aczkolwiek jest w znacznej mierze

przedrukiem instrukcji na rok 1929|30, załączonej do okólnika z dnia 13 lipca 1929 r. Nr. II-19240|29 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 8 (215), poz. 113).

Dla uniknięcia bowiem nieporozumień załączona instrukcja podaje zmiany, jakie należy wprowadzić **bezpośrednio** w programach drukowanych, obowiązujących przed zmianą planów godzin z 2 stycznia 1929 r., t. j. w programach stosowanych w pierwszym półroczu roku szkolnego 1928|29.

Programy te w załączonej instrukcji są zwane „dotychczasowymi” lub wzmiankowane bez określenia.

Warszawa, dnia 31 lipca 1930 r. (Nr. II-16585|30).

Za Ministra Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:

Dyrektor Departamentu.

(—) **Fr. Potocki.**

Załącznik do okólnika Nr. II-16585|30.

I N S T R U K C J A

dotycząca materiału nauczania w siedmioklasowych publicznych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych w roku szkolnym 1930|31.

W roku szkolnym 1930|31 należy stosować w wyżej wymienionych szkołach i gimnazjach programy obowiązujące w pierwszym półroczu roku szkolnego 1928|29 ze zmianami niżej wyszczególnionymi.

I. SIEDMIOKLASOWA SZKOŁA POWSZECHNA I GIMNAZJUM NIŻSZE.

A. Siedmioklasowa szkoła powszechna.

1. Język polski.

Oddziały II, III i IV. Przeznaczenie w każdym z tych oddziałów po jednej godzinie tygodniowo na naukę pisma nie stwarza dla nauczyciela nowego zadania, lecz jest tylko bardziej szczegółowem i wyraźnem uregulowaniem sprawy wyrabiania, rozwijania i utrwalania należytej techniki pisania. Można przeto, a nawet lepiej, zamiast jednej godziny tygodniowo poświęcać na ten cel dwa razy po pół godziny szkolnej. Wyodrębnienie pewnej części czasu na ćwiczenia kaligraficzne nie zwalnia bynajmniej nauczycieli od obowiązku roztaczania również poza tym czasem baczej kontroli nad czytelnością i estetyką pisma uczniów.

Rozporządzenie większą, niż dawniej liczbą godzin w oddziale IV nie może pociągać za sobą w żadnym razie powiększenia ani też podniesienia stopnia trudności materiału gramatycznego, należy natomiast poświęcać więcej czasu na ćwiczenia ortograficzne.

Oddział VII. Ilość lektury należy ograniczyć. W szczególności zatem pominąć utwory Paska, Karpińskiego, Brodzińskiego, Kraszewskiego, nie uwzględniać Korzeniowskiego, Słowackiego „Lilli Wenedy“, Zaleskiego. Wprowadzić zwięzłe, systematyczne powtórzenie zasadniczych wiadomości z gramatyki, w szczególności składni zdania pojedynczego rozwiniętego i zdania złożonego. Położyć nacisk na ortografię, na uwzględnienie w wypracowaniach tematów praktycznych, jak: list, autobiografia, podania do władz itp.

2. Język nowożytny obcy.

Oddział V. Materiał gramatyczny, przeznaczony według programu dotychczasowego dla oddziału V, należy rozłożyć w taki sposób, aby opanować go stopniowo w ciągu 2 lat w oddziale V (przy 5 godzinach tygodniowo) i VI (przy 3 godzinach tygodniowo). W tych warunkach — w porównaniu z dawniejszym rozkładem pracy — należy dochodzić do formułowania prawideł gramatycznych powolniej i na tie większej liczby przykładów i ćwiczeń, stosować większą ilość ćwiczeń w mówieniu, ograniczyć liczbę słów, zdobywanych przez uczniów na jednej lekcji, ale mocniej je utrwałać.

Oddział VI. Należy doprowadzić do końca opracowanie materiału gramatycznego, przeznaczonego według programu dotychczasowego dla oddziału V, z zastosowaniem takich samych uwag metodycznych, jak powyżej. Po użytkowaniu materiału do lektury z podręcznika, używanego w oddziale V należy czerpać ten materiał z podręcznika, stosowanego dawniej w oddziale VI, z uwzględnieniem odpowiedniego rozszerzania wiadomości gramatycznych.

Oddział VII. Należy w każdym razie doprowadzić do końca opracowanie i utrwalenie kursu oddziału VI według dotychczasowego programu, poza tem zaś uwzględnić w miarę możliwości lekturę, stosowaną dawniej w oddziale VII, i przy jej opracowaniu uzupełnić z dążnością do możliwego zaokrąglenia zasób wiadomości gramatycznych. Część czasu poświęcić należy na specjalne zaprawianie do czytania przy pomocy słownika. W zakresie ćwiczeń piśmiennych uwzględniać próby pisania listów, przewidziane w dotychczasowym programie oddziału VII.

3. Geografja.

Oddział III. Pomiąć plan szkoły, plan sytuacyjny wsi lub miasta, zapoznanie się z gminą, jako jednostką terytorjalną, z powiatem.

Oddział IV. Wprowadzić na początku kursu: czytanie planu szkoły i planu sytuacyjnego wsi lub miasta, następnie czytanie mapy Powiatu i województwa.

Pomiąć działy programu:

„Podróż z Polski w kierunku zachodnim. Łądy i wody. Powrót do punktu wyjścia ze strony przeciwnej. Nazwy łądów i oceanów. Ich położenie w stosunku do naszego kraju. Podróż z Bałtyku wodą, możność objechania ziemi wodą.

— „Kształt ziemi — kula“.

4. Nauka o Polsce współczesnej.

Oddział VII, Działy I i II programu ulegają skróceniu i otrzymują brzmienie następujące:

„I. Położenie Polski bezwzględne i względne — w stosunku do innych państw. Granice Polski. Obszar Polski w porównaniu z innymi państwami Europy. Ukształtowanie powierzchni i podział na krainy fizyczne. Klimat. Rzeki, jeziora, kanały. Bogactwa mineralne. Główne rodzaje gleb. Świat roślinny i zwierzęcy. Mieszkańcy. Gęstość zaludnienia. Podział administracyjny kraju.

II. Wytwórczość, komunikacja i handel w Polsce.

A. Rolnictwo, sadownictwo, ogrodnictwo. Leśnictwo. Górnictwo.

B. Przemysł domowy. Rzemiosła. Przykłady z najbliższej okolicy.

C. Przemysł fabryczny. Najważniejsze środowiska przemysłu fabrycznego w Polsce.

D. Komunikacja. Drogi najbliższej okolicy i ich związek z innymi. Komunikacja lądową i rzeczna. Komunikacja morska. Najważniejsze linje kolejowe.

E. Handel. Główne środowiska handlu u nas.

F. Emigracja. Polacy poza granicami Polski i ważniejsze skupienia polskie na obczyźnie.

Przy zapoznawaniu się z wytwórczością nie należy bynajmniej zmierzać do wyczerpania wszystkich jej możliwych rodzajów, ale poprzestać: a) na opracowaniu zjawisk najwybitniejszych i mających największe znaczenie w ogólnej gospodarce

kraju, z uwzględnieniem porównań z innymi krajami cywilizowanymi; b) na bliższym omówieniu i zbadaniu tych gatunków wytwórczości, które odgrywają wydatniejszą rolę w najbliższej okolicy, z zastanowieniem się również nad mniejszym, lub większym ich znaczeniem w ogólnym dorobku. Przy rozważaniu zarówno wytwórczości, jak komunikacji i wymiany produktów, należy wiązać należyście znaczenie ważniejszych punktów i środowisk z ich położeniem geograficznym, dbać o rozumienie i stosowanie map, wykresów, rozkładów, a ograniczyć jak najbardziej materiał pamięciowy.

Opracowanie działu III dostosować należy do zmniejszonej liczby godzin w sposób następujący:

W szkole wiejskiej omówić należy szczegółowiej tylko gminę wiejską, w szkole miejskiej — miejską.

Z ustępu, dotyczącego samorządu powiatowego, skreślić: „Przedsiębiorstwa samorządowe, podnoszące dobrobyt i kulturę powiatu. Przykłady i wzory urzędzeń najlepszych“, jako punkty osobne, i poprzestać jedynie na takich wzmiankach z tego zakresu, które okażą się niezbędnymi do skonkretyzowania i zobrazowania punktu: „Zakres spraw, należących do samorządu powiatowego“.

Dalej ulega skreśleniu punkt „Żądanie samorządu i rola każdego obywatela“, jako wyodrębnione zagadnienie ogólne, gdyż wystarczy omówienie tej sprawy przy zapoznawaniu się z każdym z rozważanych rodzajów samorządu osobna.

Z ustępu, zaczynającego się od słów: „Jedność wewnątrzna państwa“, opuścić należy: „Urzędy. Sieć administracyjną“. Wystarczy krótka wzmianka o roli wojewodów i starostów, związana z odwołaniem się do poznanego już poprzednio podziału administracyjnego kraju.

Przy omawianiu działalności sądów nie można się wdać w szczegóły np. bliższe określanie roli różnych instancji itp.

Rozpatrzenie organizacji szkolnictwa winno mieć cel ściśle praktyczny: poinformowanie młodzieży o możliwych drogach dalszego kształcenia się.

Skreślić ustęp:

„Troska państwa o wyżywienie obywateli. Działalność gospodarcza państwa“.

Sprawie opieki Państwa nad obywatelami polskimi zagranicą poświęcić należy jedynie krótką wzmiankę o znaczeniu praktycznym.

Cos się tyczy zrzeczeń społecznych, wystarczy wiadomości o ważniejszych zrzeczeniach, działających na najbliższym obsza-

rze, i użytkowanie tych przykładów do uświadomienia wagi samodzielnej twórczości społecznej, nie należy zaś dążyć do żadnej wyczerpującej i szczegółowej klasyfikacji oraz przeglądu możliwych spółek i stowarzyszeń. Wobec tego obecna redakcja odpowiedniego ustępu programu nie obowiązuje.

Wreszcie opuścić należy sześć ustępów końcowych programu (od słów: „Bogactwo mowy polskiej“).

5. Nauka o przyrodzie.

Oddział III. Pomiąć punkty 7—10, 17, 21—23, dwa ostatnie zdania p. 24, dwa ostatnie zdania p. 36, pp. 37—40 programu szczegółowego. P. 16 umieścić między p. 6 a 11.

Oddział IV. Pomiąć pp. 10—13; pp. 14—18 zastąpić opracowaniem w sposób, dostosowany do nieco starszego wieku dzieci, wiadomości z zakresu przyrody martwej z kursu oddziału III, przeważnie pominiętych w tym oddziale w roku szkolnym 1929/30 (pp. 7—10, 17, 18, częściowo 19, 21—24 dotychczasowego programu oddziału III). Dalej pomiąć punkty 21, 23—28, poza tem wskazane poniżej punkty programu ulegają skróceniu i otrzymują brzmienie następujące:

„20. Rośliny wiosenne: złoć, pierwiosnek, zawilec, sasanka, jaskier, rzeżucha; podobieństwo i różnice ich kwiatów“.

„30. Kilka pospolitych roślin polnych i łąkowych np. taksznik, jaskólcze ziele, powój, pięciornik, dzwonki“.

„31. Zaznajomienie się z pospolitemi owadami, np. pszczołą, mrówką, muchą, grabarzem, pasikonikiem, jakimś motylem np. bielinkiem — bez kolejnego układania w rzędy“.

„33. Uzupełnienie i odnawianie zbiorów szkolnych“.

Zaniechać należy porządkowania zbiorów według grup systematycznych, jak należało czynić zgodnie z pp. 20, 31 i 33 w ich dawnej redakcji.

Oddział V. Pomiąć pp. 2—7, a natomiast opracować pp. 10—13 programu oddziału IV, rozwinąć szerzej p. 8 programu oddziału V, Pp. 10—18 w ich dotychczasowej redakcji zastąpić opracowaniem pp. 14—17 programu oddziału IV oraz wiadomościami o zwierzętach egzotycznych najbardziej charakterystycznych dla typowych krajobrazów biogeograficznych według planu następującego:

1) pustynia: wielbłąd, struś, lew;

2) lasy pierwotne podzwrotnikowe: orangutang, tygrys, słoń, papugi, węże jadowite i dusiciele;

3) Bałtyk: flondra, mewa, chełbja modra (meduza);

- 4) morza ciepłe: rekin, mątwy, kraby, korale;
- 5) tundra: renifer;
- 6) morza polarne: biały niedźwiedź, foka; wieloryby, pigwiny.

Uwzględnić grupowanie niektórych poznanych zwierząt w rodziny, rodzin w rząd.

Dalej pominąć punkty 21, 22, 25—29. Punkt 33 zmienić na „33 Klasyfikacja roślin nasiennych i ich najważniejsze rodziny“, p. 34 na „34. Porządkowanie zielników według poznanych grup systematycznych“.

Oddział VI. Rozpocząć, jak w poprzednich latach, kurs fizyki i chemji, przytem przenieść do oddziału VII część, chemji, obejmującą co najmniej działy D (węgiel) i E (gleba), oraz magnetyzm i elektryczność.

Oddział VII. Korzystając z 4 godzin w ciągu omawianego roku szkolnego, skończyć kurs fizyki i chemji łącznie z działami, przeniesionymi z oddziału VI.

Przy nauce fizyki i chemji należy zawsze dbać bardziej o możliwie samodzielne zdobywanie, dobre rozumienie i opanowanie wiadomości, niż o ich ilość — przykład programu szczegółowego nie posiada znaczenia wiążącego, nie jest również wyłączone, jeżeli warunki będą do tego zmuszały, pominięcie niektórych drobniejszych szczegółów z „Programu ogólnego“.

Na naukę higieny przeznaczają się jedną godzinę tygodniowo w ciągu całego roku szkolnego. Ponieważ w ten sposób ilość czasu, w porównaniu z dawniejszym wymiarem, jest dwa razy mniejsza, należy poczynić duże skróty przedewszystkiem w zakresie teoretycznych wiadomości z dziedziny anatomji i fizjologii, wogóle zaś nadać kursowi charakter jak najbardziej poglądowy i praktyczny.

Należy tedy nie opracowywać punktów 1, 2, 4, 7, 10, a także 13, 14, 15 dotychczasowego programu, jako osobnych całości, i uwzględniać tylko tyle z tematów, objętych temi punktami, ile koniecznie potrzeba w odpowiedniej chwili do wyjaśnienia i najpopularniejszego uzasadnienia wskazań praktycznych, zawartych w innych punktach.

6. Rachunki z geometrią.

Oddział I. Należy pominąć dział F programu rachunków i odpowiedni dział „Miar i wag“ (czytanie całkowitych godzin na zegarze, cyfry rzymskie do XII).

Oddział II. W rubryce „Rachunki“ skreślić punkt C. 3: „Doliczanie i odliczanie kompleksów...“

Pominać dział F programu rachunków: „Ćwierć“ i t. d. oraz odpowiedni ustęp rubryki „Geometria“: „Podział odcinka na 4 części równe, Kąt, jako obrót“ i t. d.

W rubryce „Miary i wagi“ skreślić na str. 4 „Zegar, pełne dziesiątki minut“, natomiast na str. 5 po słowach „Godzina, minuty, czas na zegarze“ dopisać: „Cyfry rzymskie do XII. Rok kwartał, miesiąc, tydzień“. Skreślić cały dalszy materiał w tej rubryce, pozostawiając jedynie „Litr (kwarta), $\frac{1}{2}$ litra“,

Oddział III. W rubryce „Rachunki“ punkt D. 2, a) „Odliczanie kompleksami jak w oddz. (C. 3)“ zmienić na: „Dzielenie przez 10, 5, 2, 4, 8, 3, 6, 9, 7“.

W dziale E po tytule „Działania na ułamkach“ dopisać: „z mianownikami 2, 4, 3, 6, 12“.

Pominać punkt E 3: „Część części, połowa połowy i t. p.“

W rubryce „Geometria“:

„Trójkąt — pole trójkąta. Pomiar pól figur prostokreślonych?

zmienić na:

„Opracowanie pola kwadratu i prostokąta“; dalszy tekst „mierzenie powierzchni“ i t. d. — bez zmiany.

Pominać „Kątomierz“ i „Stopień“, wprowadzić „Kąt prosty ostry i rozwarty“.

Pominać końcowy dział programu geometrii „Objętość i powierzchnia prostopadłościów i graniastosłupów o wielobocznej podstawie“.

Oddział IV. Zmiany w rubryce „Rachunki“:

W tytule działu A dopisać: „oraz rozszerzenie zakresu liczb do 10.000“.

W tytule działu B dopisać: „na liczbach w zakresie do 10.000“.

W dziale C po słowach „Rozszerzenie zakresu liczb poza liczby czterocyfrowe“ „i ugruntowanie metod działań pisemnych na liczbach w rozszerzonym zakresie“.

W tytule działu D skreślić „4“.

W dziale D skreślić punkty 3 i 4 („Mnożenie“ i „Dzielenie“).

Dział E ulega zmianie na:

„E. 1. Powtórzenie wiadomości o ułamkach zwyczajnych z kursu roku ubiegłego z uwzględnieniem rachunku pamięciowego. Ćwiczenia i zadania.

2. Wprowadzenie pojęcia procentu. Obliczanie procentowanej liczby całkowitej“.

W rubryce „Geometria“ przenieść na pierwsze miejsce

„Pojęcie o stosunku dwu odcinków“ i dopisać: „Skala 1 : 10, 1 : 100. Plan sytuacyjny.

Zamiast słów:

„Powtórzenie pomiaru pól i objętości“

wpisać:

„Powtórzenie pomiaru pola kwadratu i prostokąta oraz pomiaru objętości sześcianu, prostopadłościanu, graniastosłupa kwadratowego“.

Obok słów „Rozszerzenie zakresu liczb“... (umieszczonych w dziale C programu rachunków) wpisać w rubryce „Geometria“ „Trójkąt. Kąty w trójkącie. Kątomierz. Wielokąty. Podział wielokąta na trójkąty. Pole trójkąta i wielokąta. Powierzchnia graniastosłupów o wielobocznej podstawie“.

Skreślić ostatni dział programu geometrii, umieszczony obok działu E programu rachunków.

W rubryce „Miary i wagi“ zamiast słów:

„Miary: włoka, pręt, a, ha“

wpisać:

„Miary gruntowe: m² ar, ha, pręt kw., morg, włoka“.

Oddział V. W programie rachunków do punktu A 3: „Powtórzenie działań na ułamkach zwyczajnych w zakresie, określonym przez programy poprzednich oddziałów“ dopisać „oraz systematyczne opracowanie czterech działań na ułamkach“.

Cały dział B (Liczby ogólne) — pominąć.

W programie geometrii pominąć działy E, G, H, natomiast dołączyć dział „Przemiana powierzchni figur płaskich, figury równe przez rozkład“.

Oddział VI. W programie rachunków dział A otrzymuje tytuł „Liczby ogólne“ i redakcję następującą:

„1. a) Liczby ogólne i wyrażenia algebraiczne, otrzymane przez uogólnienie znanych już uczniom i przez nich rozwiązywanych zagadnień,

b) Oznaczanie wartości liczbowej najprostszych wzorów,

c) Używanie nawiasów.

2. Powtórzenie zasadniczych własności działań przy użyciu liczb ogólnych.

3. Wyrazy podobne, redukcja. Dodawanie sumy i różnicy.

Odejmowanie sumy i różnicy, Mnożenie sumy i różnicy przez liczbę. Wyniesienie wspólnego czynnika poza nawias.

4 Wartość liczbowa wzorów, dobranych w ten sposób, aby oznaczanie tej wartości stanowiło powtórzenie i zastosowanie poprzednich wartości“.

W dziale B „Diagramy (wykresy)“ usunąć punkty 2 i 3, zachowując jedynie „Pojęcie proporcjonalności“, oraz dopisać: „Rozwiązywanie zagadnień na wielkości wprost i odwrotnie proporcjonalne“.

Cały dział C (Liczby względne) — usunąć.

Program geometrii dla oddziału VI. otrzymuje brzmienie następujące:

- „A. Przemiana powierzchni figur płaskich; figury równe przez rozkład.
- B. Siatka i model graniastosłupa prostego o wielokątnej podstawie.
- C. Wielokąty foremne, kreślenie. symetria. Graniastosłup prosty o podstawie foremnej.
- D. Siatka i model prostego walca. Wyprostowanie okręgu koła. Pole koła. Powierzchnia i objętość prostego walca. Kula; wzory na powierzchnię i objętość kuli.
- E. Siatka i model ostrosłupa o podstawie trójkątnej i wielokątnej. Ostrosłup o podstawie foremnej i równych krawędziach bocznych (model i siatka).
- F. Siatka i model prostego stożka.
- G. Pomiar pól, powierzchni i objętości z uwzględnieniem skali“.

Oddział VII. W dziale B programu rachunków tytuł otrzymuje redakcję: „Najprostsze równania stopnia pierwszego z dwiema niewiadomymi“. W punkcie 1 tego działu zmienić „Ogólne metody“ na „Jedna z metod“, skreślić punkt 3.

Wprowadzić nowy dział.

„C. Powtórzenie pojęcia procentu $\%$ od kapitału. Kasy oszczędności (wkłady)“.

Usunąć działy: dawny C (Diagramy funkcji $x=y^2$) i D (Równania stopnia drugiego) programu rachunków.

W dziale E dopisać: „z naciskiem na działania na ułamkach zwyczajnych i dziesiętnych“.

W programie „A“ geometrii sformułować dział A w sposób następujący:

- „1. Pojęcie o pomiarze na gruncie, zdejmowanie sytuacji-

nego planu obejścia szkolnego. Czytanie planów, obliczanie powierzchni parcel według planu i skali.

2. Pojęcie o rzutach cechowanych i warstwicach, sporządzanie profilów według mapy hyspometrycznej“.

W programie geometrii „B“ usunąć dział C „Przekroje brył“ i t. d., natomiast na końcu działu E „Model techniczny (szafa, stół i t. p.) w trzech rzutach“ — dopisać: „Użycie przekrojów dla podania szczegółów“.

Usunąć końcowy dział F programu „B“ geometrii.

Dołączyć do programu „B“ dział C programu „A“: „Obliczanie ciężaru przedmiotów“ i t. d.

7. Roboty ręczne.

Oddział V. **Chłopcy.** Liczba wykonanych robót i stopień ich trudności, osiągnięty z końcem roku szkolnego, muszą być dostosowane do zmniejszonej liczby godzin.

Dziewczęta. Obie godziny należy poświęcić na roboty kobiece według dotychczasowego programu.

Dodatek do działu I A.

Uwaga w sprawie uwzględnienia wskazanych zmian w szkołach powszechnych niżej zorganizowanych w r. 1930/31.

Przy stosowaniu w roku szkolnym 1930/31 programu dla szkoły siedmioklasowej zgodnie z zasadami, ustalonymi w tym zakresie, i w ustalonych granicach, w szkołach niżej zorganizowanych, należy brać ten program w postaci, zmienionej według niniejszej instrukcji. Nie należy jednak stosować w szkołach dwuklasowych i jednoklasowych redukcji w programie geografii dla oddziału IV, wskazanej w punkcie I A 3. Podobnie w programie rachunków dla oddziału IV szkoły jednoklasowej należy pozostawić punkty D 3 i D 4 w dawnej redakcji. Poza tem, ze względu na niezmienną dotychczas liczbę godzin w szkołach trzy-, cztero-, pięcio i sześcioklasowych nie obowiązuje jednak wskazane przesunięcie materiału z fizyki i chemji z oddziału VI do VII. W celu uniknięcia nieporozumień zaznacza się również, że w oddziale III szkół trzy- i czteroklasowych polecony dotychczas sposób redukcji materiału z nauki o przyrodzie *) należy zastąpić sposobem, wskazanym obecnie w ustępie pierwszym punktu I A 5 dla szkół siedmioklasowych, łącznie w miarę potrzeby z dalszemi skrótami, polegającemi na pomijaniu szczegółów mniej ważnych, oraz, że w oddziale IV tych szkół ustalić

*) Str. 78 i 79 wydania programu z r. 1928.

należy takie same redukcje, jak w szkole siedmioklasowej (p. I A 5, część dotycząca oddziału IV).

Oddziały III, IV i V szkoły dwuklasowej oraz III i IV szkoły jednoklasowej mają się uczyć nauki o przyrodzie, a oddział V szkoły dwuklasowej również rachunków z geometrią—według programów dotychczasowych dla tych szkół.

B. Gimnazjum niższe.

1. Język nowożytny obcy.

Klasa I. Materiał gramatyczny, przeznaczony według programu dotychczasowego dla klasy II, należy rozłożyć w taki sposób, aby opanować go, łącznie z niewielkim rozszerzeniem, związanym z rozwojem lektury, stopniowo w ciągu 2 lat w klasie I (przy 5 godzinach tygodniowo) i klasie II (przy 3 godzinach tygodniowo). W tych warunkach — w porównaniu z dawniejszym rozkładem pracy—należy dochodzić do formułowania prawideł gramatycznych powolniej i na tle większej liczby przykładów i ćwiczeń, stosować większą ilość ćwiczeń w mówieniu, ograniczyć liczbę słów, zdobywanych na jednej lekcji, ale mocniej je utrwaląc.

Klasa II. Należy doprowadzić do końca opracowanie materiału gramatycznego, przeznaczonego według programu dotychczasowego dla klasy II, z zastosowaniem takich samych uwag metodycznych, jak powyżej. Po zużytkowaniu materiału do lektury z podręcznika, używanego w klasie I, należy czerpać ten materiał z podręcznika dla klasy III, z uwzględnieniem odpowiedniego rozszerzania wiadomości gramatycznych.

Klasa III. Należy dążyć do przejścia całego materiału gramatycznego, wskazanego w dotychczasowym programie klasy III, w razie jednak braku czasu można przenieść do klasy IV wiadomości, dotyczące trybu warunkowego i trybu łączącego.

2. Historia.

Klasa I. Należy przejść z odpowiedniami pominięciami i skrótami w porównaniu z dawniejszym sposobem wypełnienia ram programowych szeręgi obrazów dziejowych do Stefana Batoryego (włącznie). Aby to skutecznie przy zastosowaniu podanego przykładu rozwinięcia programu, należy usunąć z kursu klasy I punkty: 13, 26, 28, 33, z kursu klasy II punkty: 3, 4, 7, 8, 11, 13, 16, połączyć w jedną lekcję w kursie klasy punkty 2 i 3, tak samo 6 i 7, 34 i 35.

Klasa II. Należy przejść od Zygmunta III (włącznie) do końca kursu historii. Aby to umożliwić, należy przy zastosowaniu podanego przykładu rozwinięcia usunąć z kursu klasy II punkty: 22, 23, 32, 33, 35, 39, 44, z kursu klasy III punkty: 1, 4, 5, 10, 12, 17, 18, 21, 27, 28, 29, 30, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 47, nadto połączyć w kursie klasy II punkty: 24 z 25 i 26, 28 z 29 i 30, 40 i 41, 45 z 46, w kursie klasy III: 19 z 20, 31 z 32, 36 z 37, 44 z 45, 48 z 49 i 50. Punkt, stanowiący połączenie pp.: 48, 49 i 50, zatytułować należy „Prawa i obowiązki obywatela — Polaka według Ustawy Konstytucyjnej z dnia 17 marca 1921 roku“.

3. Geografja.

Klasa I. Należy ograniczyć wstępne zapoznanie się z planem i mapą (więc stosować mniejszą, niż przy dawnym wymiarze czasu, ilość ćwiczeń, omówień i t. d.), zwłaszcza w tych szkołach, w których znaczna większość dzieci, zaczynając naukę po przerobieniu tego działu w oddziałach III i IV szkoły powszechnej, może poprzestać na znacznie zwięźlejszem jego powtórzeniu i usystematyzowaniu.

To samo się stosuje do znajomości najelementarniejszych pojęć i terminów geograficznych. Opuścić dział 3 programu „Ogólny przegląd mapy politycznej Europy w celu zorientowania uczniów w stosunku Polski do państw europejskich“.

Klasa II. Opuścić z działu 5-go programu: „Człowiek — życie gospodarcze i kulturalne“.

Zarówno w klasie I jak II, nie krępując się przykładem rozwinięcia, nie posiadającym charakteru obowiązkowego, nauczyciel winien pomijać mniej istotne szczegóły, aby mieć czas na pogłębienie rzeczy najważniejszych, oraz organizować tak naukę, aby młodzież zdobywała możliwie najwięcej pojęć, wiadomości i metod pracy na wycieczkach i na tle własnych pomiarów i obserwacji.

Klasa III. W zakresie geografji krajów pozaeuropejskich należy poprzestać tylko na charakterystyce całych części świata i osobnem rozważaniu — bez dążenia do jakiegokolwiek wyczerpania tematu — jedynie krain najwybitniejszych pod względem przyrodniczym lub kulturalnym. Z Europy należy omówić szczegółowiej tylko państwa, sąsiadujące z Polską, następnie Francję i Anglję, jako potęgi kolonialne, Włochy zaś i Grecję ze względu na naukę historii w klasie IV — inne państwa mniej szczegółowo, ze zwróceniem uwagi tylko na rzeczy najcharakterystyczniejsze bądź pod względem przyrodniczym (lodowce — Szwajcarja, fiordy — Norwegja i t. p.), bądź pod względem kulturalnym.

Godziny, zaoszczędzone w ten sposób, należy przeznaczyć na ćwiczenia kartograficzne. Stosunek do szczegółów i sprawa organizacji nauki — jak wyżej.

4. Nauka o przyrodzie.

Metoda nauczania pozostaje bez zmiany, a więc w szczególności, mimo usunięcia osobnych godzin, przeznaczonych dawniej na wycieczki, należy uczyć nauki o przyrodzie żywej w dalszym ciągu nie tylko w klasie i w pracowni, lecz, w miarę możliwości, w ogrodach szkolnych, ogrodach centralnych, a także na wycieczkach.

Klasa II. Należy przeznaczyć cały rok na naukę o przyrodzie żywej, a więc nie stosować w żadnym razie rozkładu pracy, przewidzianego w tak zwanym programie. A. Z dawnego programu B należy pominąć: „Biologiczne odmiany pędu i liści“, „Urządzenia, ułatwiające krzyżowanie przy opylaniu (różnosłupkowość, przedprątność, rozdzielno płciowość, dwupienność)“, „Wytworzenie pojęcia owocolotka i kwiatu — jako zmiennego pędu. Wprowadzenie w systematykę roślin kwiatowych“, a poza tem skrócić kurs odpowiednio do zmniejszonej liczby godzin zapomocą zmniejszenia liczby przykładów, obserwacji i ćwiczeń. Podany przykład rozwinięcia (str. 31—44 wydania programu z r. 1927) nie może być stosowany w danych warunkach, gdyż zawiera zbyt wiele ćwiczeń i przykładów; można go uważać tylko za ilustrację właściwej metody.

Klasa III. Nie należy jeszcze rozpoczynać w roku szkolnym 1930/31 nauki higieny. Należy tedy przeznaczyć wskazane 5 godzin tylko na fizykę i chemję, przytem nauczyciel, nie odstępując od obowiązującego „rozkładu materiału“ opuści, w rozwinięciu tego materiału niektóre szczegóły mniej ważne z dawniej uwzględnianych. Na ćwiczenia należy przeznaczyć przeciętnie 4 godziny tygodniowo, na lekcje w klasie — 1.

5. Rachunki z geometrją.

Klasa I. Program obowiązujący (str. 30 wydania z r. 1927) nie ulega zmianie; zmniejszenie liczby godzin odbije się tylko, jak w poprzednim roku szkolnym, na szczegółach rozwinięcia i liczbie ćwiczeń,

6. Rysunek.

Klasa I. Uprawiać należy wszystkie działy pracy, wskazane w programie, ze względu jednak na rozporządzenie mniejszą, niż dawniej, liczbę godzin, nauczyciel winien pominąć ćwiczenia trudniejsze.

7. Roboty ręczne.

Klasa I. Zakres zasadniczy ćwiczeń — według programu dotychczasowego.

Klasa II. **Chłopcy.** Wobec zwiększenia liczby godzin należy wyczerpać program dotychczasowy oraz wprowadzić trudniejsze roboty introligatorskie w zakresie, stosowanym dawniej przy wyborze tego działu w klasie III.

Dziewczęta. 2 godziny tygodniowo należy poświęcić na szycie według dotychczasowego programu klasy III, 2 — na roboty, wskazane w programie klasy II.

Klasa III. **Chłopcy.** Jeżeli szkoła posiada warsztaciki stolarskie i odpowiedni komplet narzędzi, to na początku roku szkolnego przez kwartał należy stosować dotychczasowy program C (ślōjd nożykowy i piłkowy), a następnie program A (początki robót z drzewa, prowadzonych sposobem warsztacików i kompletu narzędzi do robót stolarskich, to można prowadzić w rozszerzony odpowiednio zakresie bądź introligatorstwo, bądź ślōjd nożykowy i piłkowy.

Dziewczęta. 2 godziny tygodniowo należy przeznaczyć na szycie według dotychczasowego programu, 2—na jeden z działów A, B lub C, przewidzianych w programie dla chłopców.

II. GIMNAZJUM WYŻSZE.

A. Wydział matematyczno-przyrodniczy.

1. Język polski.

Klasa V. Pominąć informację o piśmiennictwie w Polsce od jego początków do wystąpienia Reja, skreślić z działu lektury podstawowej, ale uwzględnić w dziale lektury uzupełniającej „Odyseę“, łącznie z tem ograniczyć stosownie do potrzeby wybór innych utworów, czytanych w charakterze lektury uzupełniającej.

Klasa VI. Wprowadzić krótką informację o piśmiennictwie w Polsce od jego początków do Reja włącznie, z rozbiorem kilku wybranych urywków. W dziale lektury podstawowej należy ograniczyć wybór psalmów w przekładzie Kochanowskiego, skreślić „Muze“, z „Trenów“ wziąć tylko wybór (cztery — pięć), z utworów Krasickiego opracować jedną satyrę i kilka bajek, z twórczości Mickiewicza skreślić „Konrada Wallenroda“ i „Farysa“. Lekturę uzupełniającą odpowiednio ograniczyć.

Klasa VII. Dział lektury podstawowej zacząć od „Konrada Wallenroda“ i „Farysa“, nie uwzględniać w tym dziale „Książ narodu“, zachowując jednak wybór z „Książ pielgrzymstwa“, pominąć „Kordjana“.

Klasa VIII. Z działu lektury podstawowej usunąć „Przedświt“ i „Psalm dobrej woli“, zamiast wyboru liryk Asnyka ze szczególnem uwzględnieniem cyklów „W Tatrach“ i „Nad głębiami“ wprowadzić do tegoż działu: **wyбір utworów lirycznych Asnyka, Konopnickiej, Tetmajera, Wyspiańskiego, Kasprowicza.**

2. Historia.

Klasa IV. Należy zwięzlej, niż przy dawnym wymiarze czasu, ująć kulturę pierwotną, cywilizację starożytnego Egiptu, Babilonu i Asyrii, rolę Fenicji, Arjów, Wschodu, cechy charakterystyczne cywilizacji starożytnego Wschodu, kulturę Grecji w okresie micońskim i homerowym, wreszcie polityczne przewroty Rzeczypospolitej Rzymskiej. W tych warunkach podany przykład rozwinięcia można stosować tylko z wydatnemi skrótami.

Klasa V. Ująć zwięzlej prehistorję Polski, znacznie skrócić dział: „Rozbicie polityczne Polski w czasie walk cesarstwa z papiestwem“, zwięzlej ująć schizmę zachodnią i udział Polski w ruchu soborowym.

Klasa VI. Należy ograniczyć się do rzeczy najistotniejszych, zwłaszcza w zakresie działów: „Ustalenie się stosunków religijnych w Europie i Polsce“, „Polska w czasie przewagi Francji na zachodzie a Turków na wschodzie“ i „Równowaga Europy w oparciu o militarizm absolutnych monarchij a anarchja możnowładcza w Polsce“. „Wielkie odkrycia geograficzne“ omawiać należy przede wszystkim przy nauce geografji.

Klasa VII. Przejść mniej szczegółowo działy: „Czasy Królestwa Polskiego Kongresowego i Wielkiej Emigracji“, „Walki narodów o samodzielnosc i jednosc narodową“, „Okres zbrojnego pokoju“.

3. Geografja.

Klasa V. Obowiązuje w roku szkolnym 1930/31 redakcja programu dla klasy V wydziału **humanistycznego** (Program Gimnazjum Państwowego. Wydział Humanistyczny. Wydanie czwarte. Warszawa — 1928, str. 86 — 91).

Klasa VI. Należy przejść geografję lądów i mórz pozaeuropejskich według programu następującego:

A. Część ogólna:

1. Historyczny rzut oka na rozszerzanie się horyzontu geograficznego ludzkości w ciągu wieków. Pobudki idealne i materialne odkryć i badań geograficznych.

2. Wielkość kuli ziemskiej i poszczególnych lądów i mórz. Przewodnie rysy rzeźby poziomej i pionowej lądów poza-

europcyjskich; rozmieszczenie gleb, główne ośrodki górnicych bogactw przyrodzonych; hydrografia, klimat i biosfera w zasadniczym układzie.

3. Wpływ powyższych czynników na rozwój życia ludzkiego. Wpływ człowieka na kształtowanie się krajobrazu kulturalnego. Stopnie kultury życiowej. Jednostka i grupa społeczna. Nomadyzm, osadnictwo, granice ekumeny. Typy osadnicze. Gęstość zaludnienia.

4. Wpływ bogactw przyrodzonych na formy życiowe ludzkości. Przewodnie zagadnienia geografji gospodarczej i politycznej Państwo. Problem kolonij z punktu widzenia gospodarczego i geopolitycznego.

5. Główne linje i węzły komunikacyjnej sieci świata — lądowej, wodnej i powietrznej. Przegląd mapy gospodarczo-politycznej świata.

6. Geografia ras. Przewodnie cechy geografji kultury obszarów pozaeuropejskich, religje, formy zwyczajowe i obyczajowe życia ludów, stopień oświaty, ógólny rzut oka na rozwój kultury duchowej, odzwierciadlającej się w nauce, sztuce i stanie moralnym społeczeństw pozaeuropejskich.

B. Część szczegółowa:

1. Ameryka: Stany Zjednoczone, Meksyk, Brazylja, Argentyna.

Rzut oka na inne republiki.

2. Mocarstwo kolonialne W. Brytanji.

Rzut oka na całość i poszczególne obszary; mniejsze protektoraty i posiadłości angielskie i ich gospodarczo-polityczne znaczenie, Kanada. Australja.

Angielskie Dominjum Afryki.

Indje.

3. Chiny, Japonja, Azjatyckie obszary Z.S.R.R. Francuskie kolonje i protektoraty w Azji.

4. Kolonje włoskie i francuskie w Afryce.

Inne kolonje europejskie na terytorjum Afryki i Azji.

5. Rzut oka na pozostałe wolne państwa pozaeuropejskie

6. Oceany — ich fizjografia znaczenie morza dla ludzkości głównie jako podstawowego obszaru komunikacji wodnych. Geografia Oceanu Wielkiego, Atlantyckiego i Indyjskiego.

Uwaga: Całość pracy wspólnej nauczyciela i młodzieży winna nosić cechy ćwiczeń geograficznych, opartych na dostęp-

nym materiale kartograficznym i statystycznym, oraz odpowiedniej literaturze geograficznej. Chodzi o to, aby młodzież przyswoiła sobie metode interpretacji treści map fizjograficznych, gospodarczych czy politycznych, oraz materiałów statystycznych i umiała na ich podstawie dochodzić do właściwych sądów bądź o genezie, bądź o związkach zależności między zjawiskami współczesnymi.

4. Nauka o Polsce współczesnej.

Klasa VIII. Przykłady rozwinięcia zarówno części I, jak II programu należy uważać w danych warunkach za maksymalne i wybrać z nich rzeczy najbardziej istotne i ważne, z uwzględnieniem poziomu i przygotowania klasy,

Na każdą z tych części należy poświęcić połowę rozporządzalnego czasu, przytem najkorzystniejsze będzie przeznaczenie na I (geografia Polski ze szczególnem uwzględnieniem stosunków gospodarczych) — wszystkich 3 godzin w pierwszym półroczu, na II (zagadnienia polityczno-obywatelskie) — wszystkich 3 godzin w drugim półroczu.

5. Przyrodznawstwo.

Klasa. IV. Przy zastosowaniu podanego przykładu rozwinięcia można opracować z glonów tylko jednokomórkowe, inne zagadnienia, wskazane w drugim ustępie punktu 2 działu A. ująć w postaci jednej pogadanki.

Przy przeglądzie porównawczym roślin zielonych można opracować obszerniej tylko dwie z roślin, wskazanych w punkcie 2 działu B przykładu rozwinięcia, inne zaś rozpatrywać tylko dla porównania między sobą.

Na ćwiczenia przeznaczyć należy przeciętnie połowę czasu, tj. 1 godzinę tygodniowo, przytem jest pożądane stare lub przygodne łączenie tych godzin po dwie w jedną całość.

Klasy V—VII. W klasie V na ćwiczenia przeznaczyć należy 1—2 godzin tygodniowo, zależnie od warunków, w klasie VI — przeciętnie 1 godzinę tygodniowo, w klasie VII również 1 godzinę tygodniowo. O ile najbliższa okolica nadaje się do tego, należy prowadzić lekcje geologii jak najczęściej nie w klasie, lecz na odpowiednim terenie; pożądane jest również wyzyskiwanie lub specjalne urządzenie dla celów geologicznych wycieczek dalszych.

6. Fizyka z kosmografią.

Klasa IV. Na ćwiczenia przeznaczyć należy 2 godziny tygodniowo.

Klasa VI. (Drugie półrocze).

Ustęp programu:

„Ruch obrotowy ciała sztywnego. Prędkość i przyśpieszenie kątowe. Równania ruchu obrotowego jednostajnego i jednostajnie zmiennego. Prędkość kąтова, jako wektor. Ruchy precesyjne. Energia kinetyczna ciała obracającego się. Moment bezwładności. Moment siły a moment bezwładności

należy zmienić na:

„Ruch obrotowy ciała sztywnego. Prędkość kąтова. Energia kinetyczna ciała poruszającego się. Moment bezwładności w związku z energią kinetyczną“.

„Wahadło proste i złożone, Wzór na okres wahań“
zmienić na:

„Ruch obrotowy ciała sztywnego. Prędkość kąтова. Energia kinetyczna ciała poruszającego się. Moment bezwładności w związku z energią kinetyczną“.

„Wahadło proste i złożone. Wzór na okres wahań,“
zmienić na:

„Wahadło proste i złożone, Wzór na okres wahadła prostego“

„Parcie i ciśnienie. Mierzenie i wymiar ciśnienia. Mierzenie i wymiar odkształceń (objętości i postaci). Prawo Hooke'a. Spółczynnik sprężystości.

Spółczynnik ściśliwości gazów. Prawo Daltona. Dokładne posługiwanie się barometrem (redukcja do 0°) i manometrem. Baroskop; poprawka przy ważeniu (redukcja do próżni)“

zmienić na:

„Parcie i ciśnienie. Odkształcenie objętości i postaci. Prawo Hook'a.

Ściśliwość gazów. Prawo Daltona. Redukcja wskazań barometru i manometru do 0°. Baroskop“.

„Zderzenie ciał (sprężystych i niesprężystych). Spółczynnik tarcia. Lepkość. Ogólne wiadomości o prądach i wirach. Prawo Torricell'ego. Ogólne wiadomości o ruchu płynów w rurach (zastosowania)“.

zmienić na:

„Spółczynnik tarcia. Lepkość. Opór środowiska. Zasada maszyn latających, cięższych od powietrza. Spadek ciśnienia przy przepływie płynów w rurach“.

„Higrometrja“

zmienić na:

„Wilgotność bezwzględna i względna. Punkt rosy“.

„Mieszaniny, emulsje; roztwory. Dyfuzja; osmoza. Krzepnięcie roztworów“

zmienić na:

„Wzmianka o mieszaninach, emulsjach, roztworach. Dyfuzja, osmoza. Krzepnięcie roztworów (bez uwzględnienia punktu eutektycznego)“.

Na ćwiczenia przeznaczają się 2 godziny tygodniowo.
Klasa VII.

Ruch drgający prosty. Prędkość i przyspieszenie w ruchu harmonicznym. Najprostsze przypadki dodawania ruchów harmonicznym

zmienić na:

„Ruch drgający prosty. Wzór na wychylenie. Nadkładanie się fal (po drganiach poprzecznych i podłużnych)“.

Skreślić:

„Mechanizm tworzenia się fal głosowych“.

„Zasada Dopplera“

zmienić na:

„Zasada Dopplera (bez wzorów)“.

„Kąt najmniejszego odchylenia w pryzmacie“

zmienić na:

„Doświadczalne stwierdzenie istnienia kąta najmniejszego odchylenia w pryzmacie“.

Z nauki o polaryzacji należy pozostawić jedynie wiadomości wstępne, najelementarniejsze, poza tem opuścić „Wiadomości zasadnicze o metodach optycznych wyznaczania temperatury“, zagadnienie rozkładu energii w widmie sprowadzić do krótkiej wzmianki.

Na ćwiczenia z fizyki przeznaczają się 2 godziny tygodniowo.
Klasa VIII.

„Pole magnetyczne ziemskie: zboczenie i nachylenie. Pojęcie o mierzeniu składowej poziomej magnetyzmu ziemskiego“

zmienić na:

„Pole magnetyczne ziemskie. Elementy magnetyzmu ziemskiego. Mapy magnetyczne“.

„Maszyny elektrostatyczne“

zmienić na:

„Pokaz jednej z maszyn indukcyjnych“.

W ustępie piątym programu „Odkrycia Galwaniego i Volty“ i t.d. skreślić „Zjawisko polaryzacji, Ogniw z depolaryzatorami“.

Skreślić:

„Watmetry“.

„Ogniwa i baterje termoelektryczne; zastosowania“.

O prądzie trójfazowym zostawić należy tylko wzmiankę; opis dynamomaszyny o prądzie trójfazowym opuścić.

„Motory elektryczne“

zmienić na:

„Zasada działania motorów elektrycznych“.

„Cechowanie ampermetru przy pomocy woltametry; kulomb i amper (raz jeszcze)“

zmienić na:

„Określenie ampera na podstawie elektrolizy“.

Dalej można pominąć:

„Wiadomości wstępne o sposobach wyznaczania ładunku elektronu“.

„Wiadomości ogólne o elektryczności atmosferycznej“.

Co się tyczy ciał promieniotwórczych, uwzględnić należy jedynie wiadomości najbardziej zasadnicze.

Na ćwiczenia przeznaczają się 2 godziny tygodniowo. Poza tem, zwłaszcza w klasie VIII. poświęcić należy część czasu na rozwiązywanie zadań.

7. Chemja.

Klasa V. „Wiadomości wstępne“ należy ująć jak najzwężej i pojęcia ogólne, wskazane w tym dziale programu, wprowadzać, rozwijać i pogłębiać w miarę możliwości stopniowo w toku dalszej nauki na tle materiału faktycznego, podanego w następnych działach.

W ustępie pierwszym działu „Niemetale“ skreślić:

„(kataliza). Odwracalność reakcji“.

W dziale „Chlorowce“ skreślić „Wiązania atomowe“, zmienić

„Krótki zarys tlenowych związków chloru“

na „Chloran potasu i kwas chlorowy“.

„Określenie chemiczne i fizyko-chemiczne kwasów. zasad soli“

zmienić na:

„Określenie chemiczne kwasów, zasad i soli“.

Skreślić:

„Pojęcie o teorji jonów“.

„Fabrykacja kwasu siarkowego“

zmienić na:

„Fabrykacja kwasu siarkowego sposobem kontaktowym“.

Skreślić w dalszym ciągu:

„Pojęcie o innych tlenowcach“.

Co do kwasu azotowego,

„Techniczne sposoby jego otrzymywania“

zmienić na:

Sposób jego otrzymywania z powietrza (ogólne pojęcie).

„Saletry“.

Punkt

„Tlenki azotowe“

zmienić na:

„Tlenki azotowe (doświadczalnie tylko tlenek i dwutlenek azotu; o pozostałych wzmianka),

„Fosfor, fosforjak, chlorki fosforu, kwas fosforowy“

zmienić na:

„Fosfor, kwas fosforowy, wzmianka o nawozach fosforowych“.

Skreślić:

„Znaczenie fosforu w przyrodzie. Zastosowanie fosforu“.

„Soda, jej fabrykacja“

zmienić na „Soda, jej fabrykacja sposobem Solway'a“.

Skreślić „Cyjan“.

Pominąć monograficzne omówienie arsenu, boru, baru i manganu.

Na ćwiczenia przeznaczają się 2 godziny tygodniowo.

Klasa VI. (Pierwsze półrocze).

Pominąć węglowodory nienasycone.

Skreślić:

„Chlorowcopochodne węglowodorów“, „Podział alkoholi na trzy grupy: pierwszo, drugo i trzeciorzędne“,

„Pojęcie o aldehydach i ketonach“

zmienić na:

„Pojęcie o aldehydach“.

Poprawić dalej, wśród nazw kwasów „siarkowy“ na „stearowy“.

„Estry. Szybkość redakcji, reakcje odwracalne. Tłuszcze. Mydło. Węglowodany. Glukoza. Sacharoza. Cukrownictwo. Mączka“

zmienić na:

„Estry. Tłuszcze. Mydło. Pojęcie o technologii mydła i świec. Glukoza. Sacharoza. Skrobia i jej hydroliza“.

Skreślić:

„Sulfonowanie, nitrowanie i chlorowanie związków aromatycznych. Kwas benzoowy“.

Na ćwiczenia przeznaczają się 2 godziny tygodniowo.

8. Matematyka.

Klasa V. Usunąć z programu geometrii:

„Twierdzenie Desargues'a dla trójkątów o bokach odpowiednio równoległych.“

4. Proporcjonalność odcinków (metodą geometryczną). Dowód istnienia odcinków niespółmiernych. Twierdzenie Talesa dla odcinków spółmiernych. Definicja odcinków proporcjonalnych jako odcinków, wyznaczonych na ramionach kąta przez proste równoległe. Własności proporcji między odcinkami. Proporcjonalność odcinków, zawartych między płaszczyznami równoległymi“.

Dodać do działu 3: „Symetria względem płaszczyzny“.

Klasa VI. Dział 2 programu algebry zmienić na:

„2. Rozwiązywanie analityczne układów dwu równań: 1-go i 2-go stopnia, oraz łatwych układów równań stopnia 2-go z dwiema niewiadomymi; przykłady najprostsze rozwiązania graficznego. Równanie dwukwadratowe. Łatwe równania niewymierne, ich rozwiązywanie, wykresy i dyskusja“.

Usunąć „Kres górny błędu, popełnianego w rachunku logarytmami“.

Działy 1 i 2 programu geometrii należy zastąpić tekstem następującym:

„1. Mierzenie. Wspólna miara odcinków, dowód istnienia odcinków niespółmiernych. Mierzenie odcinków i kątów, łącznie z powtórzeniem, uzupełnieniem i pogłębieniem wiadomości o liczbach rzeczywistych.“

2. Proporcjonalność odcinków. Definicja miarowa proporcjonalności. Twierdzenie Talesa. Proporcjonalność odcinków,

zawartych między płaszczyznami równoległymi. Własność dwusiecznej kąta wewnętrznego i zewnętrznego w trójkącie. Jednokładność figur płaskich. Rozwiązywanie zadań konstrukcyjnych metodą przekształcenia jednokładnego. Pojęcie o jednokładności figur trójwymiarowych. Podobieństwo trójkątów i wielokątów. Zastosowanie podobieństwa do trójkąta prostokątnego; związki miarowe, dotyczące cięciw, siecznych i stycznych koła; twierdzenie Pitagorasa i jego uogólnienie. Zastosowania do wielokątów foremnych“.

Klasa VIII.

Skreślić z działu 3 programu:

„zastosowanie indukcji do ustalenia twierdzenia o tożsamości wielomianów; dzielenie wielomianu przez wielomian (jednoznaczność dzielenia); podzielność wielomianu zmiennej x przez $x + a$ “.

9. Roboty ręczne.

Klasa V. **Chłopcy.** Roboty z drutu i blachy. Obróbka szkła, w szczególności łączenie szkła ze szkłem, z drzewem i metalem.

Dziewczęta. Szycie, haft, krój.

albo introligatorstwo,

albo roboty drzewne piłkowe i początki obrabiania drutu, blachy i szkła*).

Klasa VI. **Chłopcy.** Zaznajomienie z podstawowymi sposobami ślusarskiego obrabiania żelaza oraz z głównymi własnościami stali i żelaza, ze szczególnem zwróceniem uwagi na wyroby z tak zwanego płaskiego żelaza (walcówki) o przekroju (10×2) mm² i z zastosowaniem tokarek i wiertarek o popędzie nożnym lub elektrycznym.

Jeżeli miejscowe warunki nie pozwalają na tę technikę można rozwijać w dalszym ciągu roboty, wskazane dla klasy V

Dziewczęta. Szycie, haft, krój,

albo introligiarstwo,

albo w dalszym ciągu roboty drzewne, piłkowe i roboty z drutu, blachy i szkła, jeżeli ten dział był prowadzony w klasie V. Nie wyłącza się również robót drzewnych piłkowych i początków obrabiania drutu, blachy i szkła, wówczas, gdy roboty te nie były prowadzone w klasie V.

*) Jak na III kursie seminarjów nauczycielskich (Program Nauki w Państwowych Seminarjach Nauczycielskich (Warszawa 1926, str. 218 i 210).

B. Wydział humanistyczny.

1. Język polski.

Klasa VII. W dziale lektury podstawowej należy nie uwzględniać „Ksiąg narodu“, zachowując jednak wybór z „Ksiąg pielgrzymstwa“, pominąć „Kordjana“, ustalając wybór z „Beniowskiego“, w żadnym razie nie wykraczać poza pieśni I—V, skreślić z działu lektury podstawowej, ale uwzględnić w dziale lektury uzupełniającej „Śluby panięskie“, wybór innych utworów, czytanych w charakterze lektury uzupełniającej, ograniczyć stosownie do potrzeby.

Klasa VIII. Z działu lektury podstawowej usunąć „Przedświt“ i Psalm dobrej woli“ oraz dialog Platona, zamiast wyboru liryk Asnyka ze szczególnem uwzględnieniem cyklów „W Tatrach“ i „Nad głębiami“ wprowadzić do tegoż działu: **wyбір utworów lirycznych Asnyka, Konopnickiej, Tetmajera, Wyspiańskiego, Kasprowicza**

2. Język łaciński.

Klasa V. Przy lekturze wypisów pominąć Owidjusza.

Klasa VII. Pominąć urywki z Janickiego, Szymonowicza.

Klasa VIII. Pominąć urywki z Sarbiewskiego i Kochanowskiego.

Punkt 1 b) programu zmienić na:

„b) Wypisy, ułożone z dzieł filozoficznych Cyncerona, lub urywki z Roczników Tacyta, zależnie od przygotowania klasy,

Przy czytaniu wyjątków z dzieł filozoficznych Cyncerona — niezbędne wyjaśnienia z zakresu filozofji greckiej“.

3. Historja.

Klasa VI. Rozwijanie obowiązującego programu, którego charakter ramowy nie pozwala na żadne skreślenia, należy dostosować do zmniejszonej liczby godzin zapomocą pominięcia mniej ważnych szczegółów, dawniej uwzględnianych.

4. Geografja.

Klasa VI. Należy przejść, tak samo jak w klasie VI wydziału matematyczno-przyrodniczego, geografję lądów i mórż pozaeuropejskich według programu, zamieszczonego powyżej w punkcie II A 3 niniejszej instrukcji.

5. Nauka o Polsce współczesnej.

Klasa VIII. Jak w wydziale matematyczno-przyrodniczym (II A 4).

6. Przyrodoznawstwo.

Klasa IV. Należy uwzględnić **mniejszą liczbę przykładów**, niż przy rozporządzaniu 3 godzinami tygodniowo, ale nie wprowadzać powierzchowności w ich opracowaniu. Dział C programu rozwinięcia programu winien zająć nie więcej niż 15 godzin.

Na ćwiczenia przeznaczyc należy przeciętnie 1 godzinę tygodniowo, przytem jest požądane stałe lub przygodne łączenie tych godzin po dwie w jedną całość.

Klasa V. Na ćwiczenia należy przeznaczyć również przeciętnie 1 godzinę tygodniowo.

7. Fizyka z kosmografią i chemją.

Klasa VI. Punkt programu:

„Swobodne spadanie i rzuty ciał“

zmienić na:

„Swobodne spadanie i rzut pionowy. Rzut poziomy i ukośny (graficznie)“.

„Sposoby wyznaczania gęstości zapomocą piknometru“

zmienić na:

„Wyznaczanie gęstości ciał piknometrem“.

„Wahadło i jego zastosowania“

zmienić na:

„Wahadło proste i jego zastosowania“.

Skreślić „Ciepło właściwe gazów w stałej objętości i pod stałym ciśnieniem“.

Na ćwiczenia przeznaczyc należy 2 godziny tygodniowo.

Klasa VII. Chemja (w pierwszym półroczu).

„Wstęp“ należy ująć jak najzwięźlej i pojęcia ogólne, wskazane w tym dziale programu, wprowadzać, rozwijać i pogłębiać w miarę możności stopniowo w toku dalszej nauki na tle materiału faktycznego, podanego w następnych działach.

W ustępie pierwszym działu 2 („Niemetale“) skreślić „Kataliza“;

Działanie metali na wodę i kwasy“.

zmienić na:

„Działanie metali na kwasy“:

w ustępie trzecim skreślić: „Wpływ temperatury na szybkość reakcji, w dalszym ciągu skreślić: „wiązania atamowe“, „Pojęcie o teorii jonów, „Znaczenie fosforu w przyrodzie. Zastosowanie fosforu“.

Fizyka (w drugim półroczu).

Dodać na początku kursu:

„Krótkie wiadomości o ruchu drgającym“.

Skreślić w pierwszym ustępie punkt „Energja fali“.

„Wysokość; zjawisko Dopplera“

zmienić na:

„Wysokość; zjawisko Dopplera (bez wzorów)“.

„Uginanie się światła“

zmienić na:

„Wstępne wiadomości o uginaniu się światła“.

„Okulary, lupa, mikroskop, teleskop, przyrząd projekcyjny, aparat fotograficzny“

zmienić na:

„Okulary, lupa. Elementarne wiadomości o mikroskopie, teleskopie przyrządzie projekcyjnym i aparacie fotograficznym“.

• „Doświadczenie Younga i mierzenie długości fali“

„zmienić na:

„Doświadczenie Younga. Długość fali świetlnej“.

Fluorescencja i fosforescencja“

zmienić na:

„Krótkie wiadomości o fluorescencji i fosforescencji“.

Na ćwiczenia przeznacza się 2 godziny tygodniowo.

Klasa VIII.

„Ciała paramagnetyczne i diamagnetyczne“

zmienić na:

„Wzmianka o ciałach paramagnetycznych i diamagnetycznych“.

Skreślić:

- „Zmienność magnetycznego pola ziemskiego“.
 „Ogniwo termoelektryczne i jego zastosowania“.
 „Watmetry“
 Na ćwiczenia przeznaczają się 2 godziny tygodniowo.

8. Matematyka.

Klasa V. Usunąć z programu geometrii:

„Twierdzenie Desargues'a dla trójkątów o bokach odpowiednio równoległych.

4. Proporcjonalność odcinków (metoda geometryczna). Dowód istnienia odcinków niespółmiernych. Twierdzenie Talesa dla odcinków spółmiernych. Definicja odcinków proporcjonalnych jako odcinków, wyznaczonych na ramionach kąta przez pęk prostych równoległych. Własności proporcji między odcinkami. Proporcjonalność odcinków, zawartych między płaszczyznami równoległymi“.

Wprowadzić natomiast do programu algebry:

„6. Równania kwadratowe z jedną niewiadomą (układanie i rozwiązywanie). Wyróżnik równania kwadratowego. Związek między współczynnikami a pierwiastkami równania kwadratowego“ oraz do działu 3 programu geometrii: „Symetria względem płaszczyzny.

Klasa VI. Początek redakcji działu 1 programu algebry:

„1. Równania kwadratowe z jedną niewiadomą (układanie i rozwiązywanie). Wyróżnik równania kwadratowego. Związek między współczynnikami a pierwiastkami równania kwadratowego“

zmienić na:

„1. Trójmian kwadratowy i dyskusja równania kwadratowego“.

Działy 1 i 2 programu geometrii należy zastąpić tekstem następującym:

„1. Mierzenie. Wspólna miara odcinków, dowód istnienia odcinków niewspółmiernych. Mierzenie odcinków i kątów, łącznie z powtórzeniem, uzupełnieniem i pogłębieniem **wiadomości o liczbach rzeczywistych.**

2. Proporcjonalność odcinków. Definicja miarowa proporcjonalności. Twierdzenie Talesa. Proporcjonalność odcinków, zawartych między płaszczyznami równoległymi. Własność dwusiecznej kąta wewnętrznego i zewnętrznego w trójkącie. Jedno-

kładność figur płaskich. Zastosowanie przekształcenia jednokładnego do zadań konstrukcyjnych. Podobieństwo trójkątów i wielokątów. Zastosowanie podobieństwa do trójkąta prostokątnego; związki miarowe, dotyczące cięciw, siecznych i stycznych koła; twierdzenie Pitagorasa i jego uogólnienie. Zastosowania do wielokątów foremnych“.

Pomiąć dział 3 programu geometrii (Funkcje trygonometryczne kąta ostrego).

W dziale 4 skreślić:

„Krótkie wiadomości o wielościanach foremnych bez konstrukcji dwudziestościanu i dwunastościanu“.

Klasa VII. Nie przechodzić działów:

„Funkcje sumy i różnicy dwóch kątów“, łącznie z zamianą sum i różnic funkcyj na iloczyn i odpowiednimi równaniami trygonometrycznymi, oraz:

„Zastosowanie funkcji trygonometrycznych do rozwiązywania trójkątów dowolnych (cztery przypadki zasadnicze).

Pojęcie o zastosowaniach do miernictwa“.

Klasa VIII. Należy przejść działy opuszczone w klasie VII w roku szkolnym 1929/30: „Funkcje sumy i różnicy dwu kątów“ łącznie z zamianą sum i różnic funkcyj na iloczyn i odpowiednimi równaniami trygonometrycznymi, oraz:

„Zastosowanie funkcji trygonometrycznych do rozwiązywania trójkątów dowolnych (cztery przypadki zasadnicze)“.

(Pojęcie o zastosowaniach do miernictwa“ — opuścić)

W programie dotychczasowym klasy VIII:

Skreślić: „Funkcje trygonometryczne argumentu dowolnego“.

Skreślić ustępy, zaczynające się od słów:

„Powtórzenie wiadomości o układzie spólrzędnych prostokątnych“

„Zadania, dotyczące przecinania się miejsc geometrycznych“

Punkt programu:

„Indukcja matematyczna. Zastosowanie do wzoru dwumianowego Newtona dla wykładnika naturalnego“

zmienić na:

„Indukcja matematyczna na tle najprostszych przykładów„

C. Wydział klasyczny (nowego typu).

1. Język polski.

Klasa IV. Wprowadzić do działu lektury podstawowej wybór z „Ilijady” i „Odyssei”.

Klasa VI. W dziale lektury podstawowej należy ograniczyć wybór psalmów w przekładzie Kochanowskiego, z „Trenów” wziąć tylko wybór (cztery — pięć), usunąć z tego działu A. Morsztyna, W. Potockiego, J. P. Woronicza.

Klasa VII. W dziale lektury podstawowej nie uwzględniać „Ksiąg narodu”, zachowując jednak wybór z „Ksiąg pielgrzymstwa”, przenieść z lektury podstawowej do lektury uzupełniającej „Śluby panińskie” A. Fredry i wybraną tragedję Szekspira, przytem wydatnie ograniczyć liczbę innych utworów, przeznaczonych przez nauczyciela do czytania w charakterze lektury uzupełniającej.

Klasa VIII. Z działu lektury podstawowej usunąć „Przedświt” i „Psalm dobrej woli”; zamiast wyboru liryk Asnyka ze szczególnem uwzględnieniem cyklów „W Tatrach” i „Nad głębiami” wprowadzić do tegoż działu wybór utworów lirycznych Asnyka i Kasprowicza.

2. Filologia klasyczna.

Klasa V. Język łaciński. Z autorów, wymienionych w programie, pominąć Owidjusza. Wiadomości z życia politycznego i prywatnego Greków i Rzymian, omawiane dawniej na lekcjach lektury klasycznej, należy uwzględnić na lekcjach języka łacińskiego, który otrzymał o 1 godzinę więcej. W miarę możności i potrzeby należy również czytać na tych lekcjach urywki z wybranych autorów w polskiem tłumaczeniu.

Klasa VI. Języki łaciński i grecki. Z programu języka łacińskiego skreślić lekturę uzupełniającą. Oprócz tego zmniejszyć zakres lektury łacińskiej podstawowej i lektury greckiej tak, aby starczyło czasu na przerobienie na lekcjach języka łacińskiego i greckiego punktów 1 i 3 dotychczasowego programu kultury klasycznej.

Klasa VII. Przy lekturze Platona i Cyserona należy uwzględnić potrzebne wiadomości z dziedziny filozofji greckiej. Inne wiadomości z kultury grecko-rzymskiej winny również być uwzględniane przy lekturze autorów. Nadto na lekcjach języka greckiego należy w miarę możności przygotować uczniów do lektury tragedji greckiej w oryginale w klasie VIII za pomocą czytania polskich przekładów wraz z niezbędnymi objaśnieniami dotyczącymi teatru greckiego i budowy tragedji.

Klasa VIII. Język łaciński. W lekturze Horacego pominąć „Listy“.

Obok niezbędnych wyjaśnień przy czytaniu autorów należy — za cenę zmniejszenia ilości czasu, poświęconego na lekturę Platona — zająć się zebraniem, zestawieniem i uzupełnieniem wiadomości z kultury klasycznej, nabytych w ciągu uprzednich lat nauki filologii klasycznej, ze zwróceniem uwagi na związek, zachodzący między życiem współczesnym a starożytnością klasyczną.

3. Geografia.

Klasa V. Należy przejść z odpowiednimi skrótami geografję Polski oraz państw sąsiednich: Niemiec, Rosji, Czechosłowacji, Rumunji, Łotwy, Litwy.

Klasa VI. Należy przejść opuszczoną część kursu klasy V oraz kurs klasy VI, wskazany powyżej w punkcie II A 3 niniejszej instrukcji, ze skrótami, jakie się okażą niezbędne.

4. Nauka o Polsce współczesnej.

Klasa VIII. Jak w wydziale matematyczno-przyrodniczym (II A 4).

5. Przyrodoznawstwo.

Klasa IV. W pierwszym półroczu należy przejść taki sam kurs jak w klasie IV wydziału humanistycznego (a więc zastosować ten sam program, łącznie z uwagami, zamieszczonemi powyżej w ustępie pierwszym punktu II B 6. niniejszej instrukcji) w drugim półroczu — kurs klasy V tegoż wydziału.

Na ćwiczenia praktyczne przeznaczyć należy przeciętnie połowę czasu, t. j. 2 godziny tygodniowo.

6. Fizyka z chemją.

Należy stosować w roku szkolnym 1930/31 następujący program skrócony:

Klasa VII. (3 godziny tygodniowo, z tych 2 przeznaczone na ćwiczenia).

Fizyka.

Mierzenie i jednostki. Mierzenie długości, objętości, czasu, Nonjusz, mensura, metronom.

Jednostki zasadnicze i pochodne.

Ruch postępowy jednostajny i zmienny. Prędkość i przyspieszenie. Zasady Newtona (druga zasada jedynie w zastosowaniu do sił stałych i ruchów prostoliniowych); siła; masa. Dodawanie i rozkładanie sił.

Zjawiska ciężkości. Ciężar i jego stosunek do masy. Waga. Swobodne spadanie ciał.

Gęstość. Wyznaczanie gęstości zapomocą piknometru.

Praca i sprawność. Energja (kinetyczna i potencjalna). Zasada zachowania energii. Machiny proste, jako ilustracja tej zasady.

Prawo Pascala i jego zastosowania. Ciśnienie w cieczy pod wpływem siły ciężkości. Prawo Archimedesasa; pływanie ciał. Wyznaczanie gęstości zapomocą wagi hydrostatycznej areometru.

Ciśnienie w gazach. Manometry. Ciśnienie atmosferyczne. Barometr rtęciowy. Aneroid. Prawo Boyle'a-Mariotte'a. Pompa pneumatyczna.

Temperatura — rozszerzalność ciał stałych i ciekłych. Termometry. Rozszerzalność gazów. Wzmianka o termometrze gazowym.

Pomiar ciepła metodą mieszania wody.

Zmiana stanu skupienia i zależność temperatury topnienia i wrzenia od natury cieczy i ciśnienia zewnętrznego.

Para nasycona. Różnica między gazem a parą. Wilgotność.

Ciepło jako energja. Maszyna parowa tłokowa, najważniejsze stadja jej rozwoju *).

Wiadomości elementarne z chemji.

(Ogółem 15 — 20 godz. w końcu roku szkolnego),

Skład powietrza. Tlen. Usunięcie tlenu z powietrza drogą utleniania żelaza (miedzi). Otrzymanie tlenu z tlenku rtęci. Azot, jako składnik powietrza.

Woda jako związek. Jej skład chemiczny. Wodór, spalanie wodoru.

Pojęcie o związkach chemicznych i ciałach prostych, o reakcjach chemicznych.

Prawo zachowania masy. Prawo stałości składu. Prawo wielokrotności stosunków na przykładach CO , CO_2 , H_2O , H_2O_2 .

Cząsteczka ciał złożonych i prostych. Atomy. Pierwiastki.

Użycie symboli chemicznych.

Spalanie siarki. Dwutlenek siarki i kwas siarkawy. Kwas siarkowy. Saletra i kwas azotowy. Chlorek sodu, chlorowodór

Nauka o cieple — jak w programie gimnazjum klasycznego dawnego typu z r. 1923 z drobnymi różnicami.

i kwas solny. O otrzymywaniu ługu (wodorotlenku sodowego). Otrzymywanie z wapienia tlenku i wodorotlenku wapniowego.

Pojęcie o kwasach, zasadach i solach. Reakcja zubożenia.

Węgiel. Dwutlenek węgla. Kwas węglowy i węglany. Węglowodory.

Zelazo. Rudy żelazne. Żelazo kowalne. Stal.

Klasa. VIII. (3 godziny tygodniowo, z tych przeciętnie 1 przeznaczona na ćwiczenia).

Fizyka.

Tworzenie się fal w ośrodkach sprężystych. Fale podłużne i poprzeczne. Prędkość i długość fali. Odbijanie się fal. Interferencja fal (Fale stojące).

Warunki fizyczne tworzenia się głosu. Fale głosowe. Prędkość głosu. Odbijanie się głosu: echo.

Promieniowanie jako odrębny rodzaj energii. Promieniowanie ciemne i jasne. Przezroczystość. Pochłanianie. Termometr jako uniwersalny przyrząd do badania promieniowania.

Prędkość światła. Prostolinjowe rozchodzenie się promieniowania.

Odbijanie się i rozpraszanie promieniowania. Tworzenie się obrazów w zwierciadłach płaskich i kulistych.

Zjawisko załamania. Całkowite wewnętrzne odbicie. Przechodzenie promieni przez płytę o ścianach równoległych i przez pryzmat. Zjawisko rozszczepienia.

Tworzenie się obrazów w soczewkach wypukłych. Okulary, lupa. Elementarne wiadomości o mikroskopie, teleskopie, przyrządzie projekcyjnym, aparacie fotograficznym.

Niewidzialne części widma. Różne typy widm. Zasada analizy widmowej.

Barwy ciał.

Magnesy. Bieguny. Prawo Coulomba.

Elektryzowanie ciał przez pocieranie. Przewodniki i izolatory. Indukcja elektryczna.

Potencjał elektryczny. Kondensatory i ich pojemność. Rola dielektryku.

Prąd elektryczny. Pole magnetyczne prądu. Galwanoskop. Ciepło w obwodzie prądu. Opór elektryczny. Prawo Ohma. Amperometr. Elektromagnes.

Indukcja prądów; prawo Lentza. Dynamomaszyna; motor elektryczny. Transformatory; cewka Ruhmkorffa.

Dzwonek elektryczny; telegraf; telefon; światło elektryczne. Mierzenie energii elektrycznej.

Dysocjacja: jony. Zjawisko i prawa elektrolizy.

Ogniwa elektryczne. Akumulatory.

Wyładowanie elektryczne w gazach rozrzedzonych. Promienie katodowe i kanalikowe. Promienie Röntgena.

Wiadomości elementarne o ciałach promieniotwórczych. Drgania i fale elektromagnetyczne. Wiadomości elementarne z radjofonji.

7. Matematyka.

Klasa VI. Opuścić dział 4 programu algebry, tj. rozszerzenie pojęcia wykładnika i logarytmu.

Z działu 4 programu geometrii opuścić:

„Obliczanie pól powierzchni wielościanów. Objętość graniastosłupów“.

Klasa VII. Przejść dział 4 programu algebry dla klasy VI, opuszczony w tej klasie w r. szk. 1929/30, przytem w tekście tego działu po słowach „Wykres funkcji wykładniczej i logarytmicznej należy dopisać „przy zasadzie $a > 1$ “.

Przejść również z programu geometrii: „Obliczanie pól powierzchni wielościanów. Objętość graniastosłupów“.

Opuścić następujące działy programu klasy VII:

3, tj. trygonometrii.

Klasa VIII. Przejść kurs trygonometrii, opuszczony w klasie VII w r. 1929/30.

Opracować pojęcie indukcji matematycznej na tle najprostszych przykładów.

3.

RUCH SŁUŻBOWY.

Kuratorjum.

P. Józef Magryta, nauczyciel gimnazjum państwowego im. R. Traugutta w Brześciu n.B. z dniem 1 września rb. objął obowiązki instruktora wychowania fizycznego dla szkół wszystkich kategorii na terenie O. S. Poleskiego.

Uznanie.

Do Pana Władysława MRUKA, nauczyciela publ. szkoły powsz. w Brześciu n.B.

Wyrażam Panu uznanie za sumienną i skuteczną pracę w dziedzinie wychowania fizycznego w publicznej szkole powszechnej Nr. 3 w Brześciu n.B.

Za Kuratora Okręgu Skolnego
(—) *M. Winiarski*, Okr. Wizyt. Szkół.

CZĘŚĆ NIEURZĘDOWA

POŚWIĘCONA PRACY NAUCZYCIELSTWA W SZKOLE I POZA SZKOŁĄ.

TREŚĆ:

	Strona
Od Redakcji.	
1. Charakterystyka dziecka, wstępującego do szkoły—St. Cwenar	656
2. O pierwszych zajęciach z dziećmi — M. Kotarbiński	660
3. Powtórzenia — Marja Daabowa	662
4. O rozkładzie materiału — Wacław Benendo	666
5. Poradnik służbowo-zawodowy:	
Kalendarzyk nauczycielski	669
Odpowiedzi Redakcji	669
Z Wydawnictw	670
6. Nasze echa: z życia państwowego kursu metodyczno-pedagogicznego w Brześciu n B.	671

Od Redakcji.

W N-rze wrześniowym dajemy kilka artykułów aktualnych: charakterystyka dziecka wstępującego do szkoły, o pierwszych zajęciach z dziećmi, powtórzenia i o rozkładzie materiału. Artykuły te straciłyby na wartości, gdyby je przeniesić do następnych N-rów Dziennika. Z tych też względów Nr. niniejszy wychodzi w podwójnej objętości (na wrzesień i październik); wiele artykułów, które miały się ukazać we wrześniu zmuszeni byliśmy odłożyć do następnego N-ru (listopad).

Zwracamy uwagę czytelników na końcowy dział: Nasze echo, gdzie podane są obrazki z życia wakacyjnego państwowego kursu metodyczno-pedagogicznego w Brześciu n.B. Inicjatywę do wprowadzenia tego działu dali słuchacze kursu, rekrutujący się w przeważającej liczbie z pośród nauczycielstwa okręgu szkolnego poleskiego. Inicjatywa ta powinna znaleźć naśladowców w przyszłym roku szkolnym.

Charakterystyka dziecka, wstępującego do szkoły.

*Zacznijcie od lepszego studjowania
waszych uczniów, gdyż z całą pewnością
nie znacie ich wcale.*

Rousseau.

Jeszcze doniedawna mniemano, że dziecko różni się od człowieka dorosłego tylko pod względem ilościowym, natomiast przeoczono fakt istnienia równie znacznych różnic jakościowych, dzięki którym dziecko jest nie tylko małym człowiekiem, ale także człowiekiem innym aniżeli dorośli.

Ten fatalny błąd w pojmowaniu psychofizycznej organizacji wychowanka pociągał za sobą niemniej fatalne następstwa; niedostosowanie organizacji nauczania i wychowania do psychicznych właściwości dziecka, wyrażające się w dążeniu do wtłoczenia jego umysłu w ramy nieznanego mu i emocjonalnie obojętnych zainteresowań ludzi dorosłych, oraz w dążeniu do ujęcia jego dotychczas swobodnego życia w żelazne karby surowej dyscypliny szkolnej, wywoływały po stronie dziecka zniechęcenie, nudę, apatię, nierzadko bezsilny bunt. Oczywiście szkoły tradycyjnej nie można obwiniać o takie właśnie ustosunkowanie się do dziecka, albowiem nie wynikało ono ze złej woli, lecz z nieznamomości przedmiotu wychowania t.j. dziecka,

Nauczyciel szkoły współczesnej znajduje się w położeniu o tyle lepszym, iż dysponując wynikami, do jakich doszła psychologia eksperymentalna ostatnich dziesiątków lat, może z łatwością na ich podstawie odtworzyć sobie obraz psychofizycznej organizacji wychowanka, dostosowując do niej z kolei swe pedagogiczne i dydaktyczne zabiegi.

Dla nauczyciela szkoły powszechnej ma szczególnie doniosłe znaczenie znajomość dziecka, wstępującego po raz pierwszy do szkoły. Wszak uprzytomnić sobie należy, że małe dziecko, w dniu swego pierwszego debiutu szkolnego zrywa z dotychczasowym, swobodnym życiem, pędzonym w cieplarnianej atmosferze domu rodzinnego, a wypełnionym całkowicie przez bezplanową, beztroską, często frywolną a zawsze wesołą zabawę i staje na progu nowego okresu życia, w którym czeka go celowa, planowa i systematyczna praca. Jeżeli więc to przyjęcie ze świata beztroskiej zabawy do świata wyężającej pracy i obowiązku ma się dokonać gładko i bez poważniejszych wstrząsów, szkodliwych zarówno dla wychowanka jak i dla szkoły, jeżeli wzrok dziecka, byszczący w dniu przekroczenia progu szkolnego radością i zaufaniem niema się szybko zasnuć mgłą smutku, obawy zniechęcenia—potrzeba—by szkoła tak organizowała pierwsze zajęcia, jak tego wymagają psychiczne właściwości dziecka.

Spróbujmy więc nakreślić duchową sylwetkę przyszłego ucznia:

I. Przedewszystkiem uderza nas ogromna jego ruchliwość, wyrażająca się w ustawicznym dążeniu do zmiany miejsca i postawy ciała, w ruchach rąk, nóg, głowy, języka, oczu — wreszcie—w ruchach chwytnych, zmierzających do ujęcia lub przynajmniej dotknięcia napotykanych na swej drodze przedmiotów. Dodać należy, że ta aktywność dziecka nie jest bynajmniej kaprysem, lecz stanowi wykładnik jego emocjonalnego życia i budzących się na tem podłożu zainteresowań. Dlatego też dzieci, unikające ruchu, mogą i powinny być uważane za anormalne. Za takiego widocznie uważał ojciec swego Orcia, skro z ust jego padły przepojone głęboką troską i niepokojem następujące wyrzuty: *„Czemu, o dziecie, nie hasasz na kiju, nie bawisz się lalką, much nie mordujesz, nie wbijasz na pal motyli, nie tarzasz się po trawnikach..., czarcie maleńki, czemuś tak podobny do aniołka?..”*)

II. Źródłem tej ruchliwości dziecka jest obok silnie rozwiniętego w tym okresie życia instynktu ruchu—instynkt ciekawości. O ile ruch pozwala dziecku szybko przemieszczać się z jednego

*) Krasiński: „Nieboska Komedja“.

miejsca na inne, o tyle wzrodzona ciekawość skłania je do bacznego obserwowania napotykaných na swej drodze przedmiotów i zjawisk, oraz do zasypywania otoczenia pytaniami o ich nazwy, cel, pochodzenie i t. p. Na tej więc drodze dziecko poznaje otaczający je świat, a następnie utrwala zdobyte w ten sposób wiadomości przez wielokrotne reprodukowание swych postrzeżeń motorycznych, wzrokowych i słuchowych w zabawie. W parze z tym procesem poznawczym idzie wzbogacanie szczupłego jeszcze słownika. Te motoryczno-poznawcze zainteresowania dziecka potęgują się znacznie **w chwili przekroczenia** progu szkolnego. Ileż bo tu nowych przedmiotów?! Ile nowych zjawisk?! Ile sposobności do nowych odkryć?!

III. Poznawcze dążenia dziecka znajdują uzasadnienie w fakcie, że świat realny nie przedstawia się dla niego tak monotennie i szaro, jak dla człowieka dorosłego. Gra jego żywej i bujnej wyobraźni sprawia, że przez jego jaźń przesuwają się z ogromną łatwością silny łańcuch bogatych w treść obrazów, stanowiących czarowną, a stąd tak pociągającą krainę ułudy. Trzeba bowiem zdać sobie sprawę z faktu, że dziecko nadaje cechy życia nie tylko ludziom, zwierzętom i roślinom, lecz że ożywia ono także i przedmioty martwe, które, mówiąc nawiasem, najbardziej je w tym okresie życia pociągają. Ta charakterystyczna cecha fantazji dziecięcej, dzięki której przedmioty martwe żyją i poruszają się, nosi nazwę *animizmu*. Animizm sprawia, że chłopczyk równie chętnie jedzie na rumaku, czynionym z kija, miotły, kresła i t. p., jak na żywym koniu, a dziewczynka często chętniej obcuje z lalkami, sporządzonemi z kawałka drzewa i gałąnków, aniżeli z rówieśniczkami.

Jednak animizm nie jest jedyną cechą fantazji dziecięcej. Nawet pobieżna obserwacja dzieci wystarczy, by nas przekonać, że nie poprzestają one na ożywianiu rzeczy martwych, lecz, że kształtują ich życie według wzoru ludzkiego. Oczywiście ludzkie właściwości przypisują one także zwierzętom i roślinom. Ta, tak charakterystyczna cecha wyobraźni dziecięcej nosi nazwę *antropomorfizmu*.

Otóż dzięki animizmowi i antropomorfizmowi otoczenie dziecka żyje, porusza się, patrzy, słucha, czuje, myśli, cierpi i raduje się. Czy wobec tego dziwnem nam się może wydawać to żywiołowe dążenie dziecka do obcowania ze swem otoczeniem? Czyż z tych właściwości fantazji nie znajdujemy dostatecznego wytłumaczenia tego niesłychanego zapału do zabaw i wprost niewiarygodnej pomysłowości, jaką dziecko przy ich organizowaniu wykazuje? Wreszcie, czy nie one to stanowią źródło zamiłowania do słuchania bajek i opowieści?

IV. Lecz aktywność wyobraźni dziecięcej nie zaznaczałaby się prawdopodobnie tak dobitnie, gdyby nie znajdowała mocnego oparcia o wysoką skalę wzruszeniowego życia. Istotnie uczucia wypełniają niemal w zupełności świadome życie dziecka. Dlatego też u dziecka, rozwijającego się normalnie, jest rzeczą niemal niemożliwą znaleźć taki moment, w którym nie przeżywałoby ono jakichś wzruszeń. Normalne dziecko cieszy się więc lub smuci naprzemian, albowiem przyczyny napozór blahe, ledwie zdolne poruszyć sferę emocjonalną ludzi dorosłych, wywołują u niego uczucia silne, wstrząsające do głębi całą jego istotę. Oczywiście, jak każdy człowiek, tak i dziecko, ujawnia naturalny pęd do przeżywania uczuć przyjemnych. Jeżeli więc z jednej strony uprzytomnimy sobie to bogactwo wzruszeniowego życia dziecka, a z drugiej strony zechcemy podzielić dominujący we współczesnej psychologii pogląd, iż fantazja pozostaje w ścisłym związku ze sferą emocjonalną, będąc środkiem, służącym do wyrażania się uczuć,*) łatwo zrozumiemy, dlaczego tak zrywają i tak bogatą w treść jest jej produkcja.

V. Charakterystyczne cechy uwagi dziecięcej są: *zmienność, krótkotrwałość i ograniczoność*. Dzięki pierwszej i drugiej właściwości dziecko wprowadza w pole swej świadomości przeżycie przedmiotu, zjawiska, czy zdarzenia po to, by już za chwilę usunąć je poza jej obręb, a w to miejsce znów wprowadzić coś nowego, dzięki trzeciej — interesuje się w danym momencie jednym i tylko jednym przedmiotem.

VI. Na zakończenie należałoby rzucić jeszcze choć kilka luźnych uwag, dotyczących intelektualnego życia dziecka, wstępującego do szkoły. Otóż należy stwierdzić, że dzięki ciekawości i wiążącym się z nią pytaniom, oraz dzięki wysoko rozwiniętemu naśladownictwu, przynosi ono do szkoły dość spory zapas pojęć. Pojęcia te jednak w większości wypadków nie są dość jasne. Jeżeli chodzi o mowę, to trzeba pamiętać, że dziecko rozporządza już dość znacznym zapasem rzeczowników i nieco skromniejszym zasobem czasowników, to też istnieje u niego łatwość ujmowania związków logicznych. Gorzej natomiast przedstawia się u niego zdolność do uwzględniania prawidłowego powiązania gramatycznego, dlatego też najczęściej spotykamy się u niego ze zdaniem prostym, a nawet z pojedynczym wyrazem, zastępującym zdanie. Oczywiście zapas wyrazów rozumianych jest znacznie większy, aniżeli zapas słów, którymi się samo posługuje.

Szczupłe ramy artykułu nie pozwalają na wyczerpujące omówienie swoistej struktury psychicznej dziecka, wstępującego

*) M. i. taki pogląd reprezentuje psycholog ros. Zienkowski w swej pracy p. t. „Psychologja dziecięstwa“.

do szkoły. Niemniej jednak i te luźne uwagi powinny nas przekonać, iż ta egzotyczna roślina, jaką jest 7-letnie dziecko, powinna znaleźć w pierwszym okresie swego pobytu w szkole wyjątkowe prawa, według których mogłaby swobodnie wzrastać i rozwijać się.

Stanisław Cwenar
(Sokal).

O pierwszych zajęciach.

Nauka w kl. I rozpoczynamy od t. z. pogadank. Cel ich, dobór materiału i sposób przeprowadzania bywa jednak bardzo różny w różnych szkołach.

W większości szkół pogadanki mają na celu tylko odpowiedzi słowne dzieci. Dobór materiału i sposób przeprowadzania t. z. pogadank jest bardzo jednolity, szablonowy, nudny dla dzieci i nauczyciela.

Czy dziecko może się interesować temi t. z. pogadankami, skoro nauczyciel zamęcza je tylko pytaniami o imionach, nazwiskach ich własnych, czy też ich rodziców? Są, szkoły, że te pogadanki trwają kilka dni. Czy może być coś bardziej nudnego, niż opowiadanie o jednym i tym samym przedmiocie w ten sam sposób tysiąc razy?

Dalsze pogadanki nie o wiele są lepsze w szkole dzisiejszej. Kilka pogadank o przedmiotach w klasie i domu, kilka na podstawie obrazków czy najbliższego otoczenia zamyka t. zw. okres przygotowawczy, trwający — jak przewiduje program M. W. R. i O.P. — około 6 tygodni.

Okres czasu przeznaczony na pogadanki zwykle nie bywa przedłużany (to strata czasu!), nauczyciel śpieszy się, by jak najprędzej nauczył dzieci czytać, pisać, rachować i odpowiadać na pytania (całymi zdaniami). Pogadanki, jakie są już w czasie przystąpienia do nauki czytania, ograniczają się tylko do opisanie obrazków z elementarza w najlepszym razie obrazków większych rozmiarów, by poznać nowe wyrazy potrzebne nam do analizy.

Taki sposób prowadzenia pogadank i dobór materiału wynika z celu, jaki zakreślamy sobie w pierwszym roku nauki. W większości wypadków jedynym celem nauki w klasie pierwszej jest nauka czytania, pisanie i rachunków. Nauczyciel tylko ten cel ma na oku, do niego zmierza, nie zrażając się tem (czy też nie zdając sobie sprawy z tego), że otumania dzieci, nie tylko nie rozwija, ale tamuje naturalny rozwój dziecka.

W szkole dzisiejszej na czoło musi być wysunięty ogólny rozwój dziecka, a nie suma wiadomości. Pogadanki muszą zmienić charakter nie mogą polegać tylko na odpowiedziach dzieci, bo przez to nauczymy je tylko odpowiadać, a nie wypowiadać swoje myśli, uczucia i t.d. Należy w początkach nauki—przedewszystkiem zwrócić uwagę na kształcenie zmysłów, wdroyć do pracy umysłowej, rozbudzić odpowiednie zainteresowania, przyzwyczajając do samodzielności, dbać o ogólny rozwój. Należy raczej przygotować dziecko do nauki, niż je nauczać. Osiągniemy to nie przez mówienie o przedmiotach i zjawiskach przyrody, ale przez bezpośrednie zetknięcie z tymi przedmiotami, z przyrodą, przez badanie tych przedmiotów.

Pogadanki muszą być prowadzone nietylko w okresie przygotowczym, ale przez cały rok. Stąd wypływa konieczność opracowania pewnego planu. Co wybrać za podstawę? Najkorzystniej brać jako podstawę najbliższe otoczenie, rozpatrywać jednak w kolejności pór roku. Bardzo dużo materiału w związku z nauką w niższych oddziałach i t.z. pogadankach czytelnik znajdzie w „Pracy Szkolnej“ rok 1927 i 1928*) p.t. „Pory roku w programie nauki“. Ośrodki zainteresowań zebrane pod powyższym tytułem opracowane są wszechstronnie, szczegółowo i tak ułożone, by dziecko zdobywało wiedzę przez bezpośrednią obserwację, przez czyn, działanie. Wszystkie przedmioty nauczania łączą się w jedną całość, koncentrując się dokoła wspólnego tematu*). Stosując ten program, zetkniemy dziecko z najrozmaitszymi zagadnieniami interesującymi je, dostarczymy mu materiału do wykonywania najrozmaitszych czynności, materiału do myślenia, nauczymy je widzieć i kochać przyrodę.

Sobie zaś dostarczymy materiału tak do języka polskiego, ak rachunków, rysunków i t. d., a nadto pogadanki w ten sposób prowadzone pozwolą nam wykonać pewien plan wychowawczy. Będzie on polegał nie na opowiadaniu że tak, a tak nie można robić, ale na wyrobieniu pewnych przyzwyczajzeń. Lekcje z pewnością nie będą nudzić. Dzieci będą miały do czynienia z materiałem konkretnym, żywym, znanym im i interesującym. Dostarczając im takiego materiału i odpowiednich warunków, nie będziemy utrudniać, tak jak dziś, ich naturalnego rozwoju.

Nikt zaś nie zaprzeczy, że dziecko bardziej rozwinięte opanuje szybciej trudny dla niego mechanizm czytania.

Mieczysław Kotarbiński.

(Warszawa).

*) Roczniki „Pracy szkolnej“, są do nabycia w Administracji tego pisma: Warszawa, Ś-to Krzyska 30, w cenie 3 zł. za rocznik poprawny.

*) Program ten można z powodzeniem stosować w najgorszych nawet warunkach.

Powtórzenia.

Lektura:

- 1) Ogólne zasady nauczania — A. Szcówna (rozdział X)
- 2) Powtórzenia—artykuł z 30.IV-1925 r. w „Pracy Szkolnej“
- 3) Powtórzenie z historii w kl. IV — artykuł z 30.VI1925 w „Pracy Szkolnej“.

Plan:

- 1) Okresy powtórzeń ogólnych czyli repetycyj w szkole
- 2) Cel powtórzeń ogólnych:
 - a. materalny—uporządkowanie wiadomości w umyśle dziecka dla wytworzenia poglądu na całość
 - b. formalny — pobudzenie dziecka do samokontroli i samooceny
- 3) Stereotypowe powtarzania
- 4) jak tego można uniknąć?
- 5) jeden z możliwych sposobów przeprowadzenia powtórzenia

Wiadomości, jakich udzielamy naszym uczniom, byłyby bardzo nietrwałe, gdybyśmy poprzestali tylko na samem ich podaniu, a nie utrwaliliśmy ich umysłach dzieci, co się osiąga drogą powtórzeń. Powtarzamy ciągle: bezpośrednio po zdobyciu przez dzieci nowych wiadomości na tejże lekcji, nawiązując do nowej lekcji, okolicznościowo. Jaką rolę i znaczenie przypisuje powtarzaniu praktyka szkolna, dostatecznie wymownym jest fakt, że dwa miesiące z dziesięciu — czerwiec i wrzesień przeznaczone są na powtórzenia i nauczyciel raczej zrezygnuje z jakiegoś punktu programu, niż z powtórzenia przerobionego materiału. Jeżeli czerwiec nadaje się do powtórzenia dlatego że jest niejako zamknięciem roku szkolnego, to po zważeniu wszystkich okoliczności wrzesień okaże się do tego bardziej odpowiednim. W czercu daje się odczuć przemęczenie całoroczną pracą, frekwencja mała, nauczyciel przeładowany pracą przy klasyfikowaniu, promowaniu, a dzieci nie mogą się pozbyć myśli, że to powtórzenie jest kontrolą dla wydania im dobrej lub złej noty. Wszystko to sprawia, że powtórzenia noszą charakter nie spokojnej współpracy, a jakiegoś podniecenia. Tego wszystkiego unikniemy we wrześniu. Dzieci przyjdą po wakacjach wypoczęte, chętne do pracy, nie będzie nad nimi wisiało „zdam czy nie?“ Skorzystajmy z tego i obróćmy ten czas na tak ważny punkt nauczania, jakim jest powtórzenie.

Jak przed każdą pracą, określmy sobie jasno cel, który musimy osiągnąć. Cel ten będzie podwójny. Przedewszystkiem będzie nam chodziło o to, żeby z tych wszystkich szczegółowych wiadomości, jakich udzielaliśmy, wytworzyć pewną całość i tę całość umieścić w odpowiednim kąciku umysłu dziecka, aby tam pozostało. Na wytworzenie tej całości, poglądu ogólnego należy położyć szczególny nacisk, gdyż pamięć może przechować wiadomości w takiej formie, a nie w szczegółach. Przy powtórzeniu nastęrcza się nam sposobność do osiągnięcia celu natury wychowawczej, co osiągamy przez pobudzenie dzieci do samokontroli i samooceny, o czem będzie mowa niżej.

Powtarzania materiału naukowego stosowane były i w tej szkole w której uczyliśmy się my, dzisiejsi nauczyciele. Przypominam sobie dokładnie, jak to się robiło. Nauczyciel kazał nam się uczyć pokolei z podręcznika kilka rozdziałów (cały podręcznik musieliśmy przeczytać w ciągu miesiąca), więc braliśmy książki i kuliśmy. Pierwsze 2—3 rozdziały umieliśmy doskonale a ostatnich—wcale, chociaż nad książką spędziliśmy całe dni. (Trzeba wziąć pod uwagę, że powtarzaliśmy tak wszystkie przedmioty jednocześnie). Również męczące bardzo były te lekcje, na których zdawaliśmy sprawę z powtarzanego materiału. W ciągu lekcji nauczyciel zapytał 2—3 uczniów, których opowiadania wypełniły całą godzinę. Reszta siedziała biernie, a myśl niespokojnie się obracała dokoła tego, czy uda się wykręcić od odpowiedzi. Powtórzenia te nosiły charakter męczącego bardzo egzaminu, ale korzyści nie przynosiły. Jak teraz widzę, powtórzenia te dlatego były dla nas takie męczące, że nie otrzymaliśmy żadnych wskazówek, co i jak mamy powtarzać. Chcąc tego uniknąć, inny sposób postępowania przyimiemy względem naszych uczniów.

Praca nauczyciela przedewszystkiem będzie polegała właśnie na tem, aby udzielić uczniom wskazówek, co mają powtarzać. W materiale rocznym są rzeczy, które uczeń zna lepiej i słabiej lub wcale. Nawet najslabszy uczeń niektóre rzeczy pamięta. Tych rzeczy, które uczeń dobrze umiał, przed powtórzeniem w klasie odświeżać w pamięci nie potrzebuje, natomiast całą energję powinien zużyć na wypełnienie luk w swoich wiadomościach, to znaczy na douczenie się tego, czego nie zrozumiał w swoim czasie, na czem nie był obecny, co zlekceważył. Idealnie byłoby gdybyśmy znając swoich uczniów, każdemu indywidualnie udzielili wskazówek, co zna gorzej i co powinien uzupełnić. Jeśli pamiętamy to odnośnie niektórych chociażby uczniów i rozdziałów programu, nie zaniedbajmy tego zrobić. Całkowicie rzecz ta jest nie wykonalna w naszych warunkach, gdzie klasy są przepełnione. Jednak i w tym kierunku trochę zrobić możemy: możemy wskazać całej klasie jakie, punkty programu

były przez nią słabiej opanowane, a więc co należy powtórzyć. Zresztą w tem złem że nie możemy wskazać każdemu uczniowi, co ma powtórzyć, kryje się i dobre, bo pozostawimy ucznia samemu sobie, jego własnej samokontroli, samoocenie, przestajemy go prowadzić za rękę. Niech sam siebie skontroluje i sklasyfikuje na dostatecznie lub niedostatecznie, niech określi co umie, a czego nie umie. Możemy i w ten sposób ułatwić pracę naszym uczniom, że materiał wybrany już i przeznaczony do powtórzenia dzielimy na partje i rozdajemy grupom dzieci. Każda grupa powtarza inną partję materiału, a na lekcji zdaje sprawę z przydzielonej części. Inna grupa dzieci przysłuchuje się i w tej części programu korzysta z pracy tamtych potto znów, aby, gdy przyjdzie kolej, posłużyć wiadomościami ze swojej części kolegom.

W ten sposób wszyscy powtarzają całość, a atmosfera, jaka temu towarzyszy, jest swobodna i miła, oparta na współpracy. Jeżeli już uczeń wie, co ma powtarzać, powinien też wiedzieć jak ma to robić. Trzeba nauczyć go, aby umiał odróżnić rzecz naistotniejszą aby nie gubił się w szczegółach, gdyż nam chodzi, jak powiedzieliśmy już, nie o szczegóły, a o całość. Dobrze jest, jeżeli nauczyciel działań, przeznaczony do powtórzenia, ujmie w główne punkty, w formie zagadnienia i odpowiedzi na te punkty ogólne rozwijamy w szczegółowe, na które odpowiadają ci uczniowie, którzy dany szczegół pamiętają. Lekcja powtórzenia powinna mieć cechy lekcji, na której wprowadza się nowe rzeczy, a więc przede wszystkim powinna się spotykać z zainteresowaniem klasy.

Samo przygotowanie lekcji powtórzeń, takie, o jakim mówiliśmy wyżej, pozwala przypuszczać, że pozbedziemy się sztywności i nudy na lekcjach a i pomysłowość nauczyciela musi biec w tym kierunku, aby w starym materiale wyszukać coś nowego, np: nowy jakiś termin uogólniający, którego przedtem nie podaliśmy, nowy sposób podejścia do materiału (porównanie dwóch panujących w historii, dwóch państw w geografji i t.) Bardzo miłym urozmaiceniem powtórzeń jest pokazywanie dzieciom obrazków na których jest przedstawiona rzecz omawiana, a których przedtem dzieci nie widziały. Lekcje powtórzeń muszą być prowadzone w formie rozmowy nauczyciela z klasą, a więc w formie pytań i odpowiedzi, aby całą klasę zmusić do uwagi. Od czasu do czasu dla urozmaicenia można pozwolić jakiemuś dziecku, które ładnie opowiada, opowiedzieć coś, co się do tego szczególnie nadaje i co zainteresuje wszystkie.

Na zakończenie chcę przedstawić krótki szkic, według którego można przeprowadzić powtórzenie materiału z uwzględnieniem tych wszystkich momentów, o których była mowa w poprzednim punkcie. Pierwszą lekcję poświęćmy swobodnej rozmowie z dziećmi, o tem, co pamiętają z kursu ostatniego roku. Niech mówią tak, jak to sobie przypominają, bez przestrzegania kolejności. Lekcję tę możemy zakończyć ujęciem tego, o czem mówiliśmy w pewne punkty i zapisaniem do specjalnie przygotowanych na ten cel zeszytów. Jako pracą domową możemy polecić dzieciom uzupełnienie tych punktów tem, o czem jeszcze nie mówiliśmy, a co się dzieciom później przypomniało. Lekcja pierwsza łącznie z pracą domową — to zgromadzenie materiału. Na lekcji następnej zaczniemy ten materiał porządkować, układać w grupy, które dadzą się wyodrębnić, w działy. Już przedtem nauczyciel się musi dobrze zastanowić nad tem, co w materiale stanowi tę całość, którą umysł dziecka powinien przechować, by móc tą pracą układania głównych punktów planu należycie pokierować. Plan ten ogólny zapiszemy na tablicy, a dzieci do zeszytów. Dalszą naszą pracą będzie rozwinięcie tego ogólnego planu w szczegółowszy, co też możemy polecić do obmyślenia w domu. Po ułożeniu wspólnie z dziećmi i zapisaniu planu szczegółowego zadajemy naszym uczniom pracę samokontroli. Praca ta polega na tem, że uczniowie przeglądają kolejno i bardzo uważnie wszystkie punkty planu i obok tych punktów wystawiają same sobie oceny dodatnie czy ujemne. Jeśli ilość punktów oznaczonych znakiem ujemnym jest taka, że uczeń jest w stanie ze względu na czas, jakim rozporządza, powtórzyć sobie te rzeczy, to dajmy mu ten czas. Jeżeli zaś ilość ocen ujemnych jest duża, to poradzimy sobie w inny sposób: pytamy o te rzeczy tych, którzy obok tego punktu wystawili sobie ocenę dodatnią, a inni przysłuchują się i korzystają. Jest to inny sposób przysłuchiwania się, niż przy tem stereotypowem, jak je nazwałam, powtórzeniu, bo tu za chwilę ci, którzy słuchali, będą służyli wiadomościami innym i żadne dziecko nie będzie zdrażnione w ambicji, że czegoś nie umie. To jest ostatni etap tej drogi, jaką obraliśmy, mianowicie sprawdzenie samoocen dzieci.

Na tem kończę swoje rozważania o powtórzeniu, rozważania, które mi nasunęła lektura przytoczonych ustępów i praca w szkole.

Marja Daabowa

nauczycielka 7-klasowej szkoły pow. Nr. 5
w Brześciu n.B.

O rozkładzie materiału naukowego.

W pierwszych dniach roku szkolnego dla każdego nauczyciela jednym z najważniejszych zagadnień jest sprawa rozłożenia materiału naukowego na cały rok szkolny.

Inżynier-budowniczy wie, że w tym lub innym dłuższym okresie czasu ma wykończyć pracę, lecz najgenialniejszy architekt lub zwykły konstruktor, ani żaden inny człowiek, którego praca wymaga przynajmniej kilku tygodni czasu, nie powie nam nigdy, że tego lub innego konkretnie określonego dnia odbędzie się ten lub ów dokładny szczegół pracy.

Tyle i my, nauczyciele, możemy przewidzieć w stosunku do swej pracy zgóry na rok szkolny.

Chcąc dokładnie zadanie obowiązujące nas spełnić, chcąc przerobić należycie materiał naukowy, przepisany programem Ministerstwa W. R. i O. P., musimy go umiejętnie rozłożyć na poszczególne okresy roku szkolnego.

Zabierając się do rozkładania materiału naukowego, należy przedewszystkiem uwzględnić następujące czynniki:

1. Zakres materiału obowiązującego według programu.
2. Uzgodnienie tego zakresu możliwie najdokładniejsze z porami roku, jako czynnikami najczęściej decydującymi w życiu człowieka dorosłego i dziecka.
3. Uzgodnienie ze środowiskiem szkoły: zwyczajami, obyczajami miejscowymi, uroczystościami religijnymi, narodowymi, rocznicami historycznymi i t. p.
4. Najdalej posuniętą koncentrację między poszczególnymi przedmiotami nauki.

Biorąc te punkty za podstawę przy rozkładaniu materiału, nie możemy go dokonać w szczegółach, lecz tylko w zarysach ogólnych, na przykład: Ogród, sad, pole, las. W związku z temi wyrazy — nazwy nowopoznanych rzeczy i zjawisk. Rysowanie i układanie z wycinanych liter tych wyrazów. Rysowanie, lepienie i wycinanie z barwnych papierów przyniesionych z wycieczek przedmiotów. Podpisywanie rysunku. Analiza zgłoskowa. Analiza dźwiękowa (początki jej). Monografia 1, 2, 3, 4, 5. Działania pisemne w zakresie tych liczb. Piosenki ilościowe jako śpiew, gry na wycieczkach.

To byłby globalny rozkład materiału dla klasy I-szej na okres jesienny, na okres dwóch do trzech miesięcy, i taki właśnie możemy zapisać do dziennika z uwagą, że od czynników

atmosferycznych, uzdolnienia klasy i nieprzewidywalnych przyszłość zależy będzie wyczerpanie tego materiału w przewidzianym terminie. Najczęściej jednak wyczerpiemy, ten zakres w terminie przybliżonym, którego nigdy dokładnie przewidzieć nie możemy. Zapisujemy ten rozkład do dziennika, dzieląc go na okresy miesięczne i tu na pierwszy plan wysunie się wstępne zapoznanie dzieci z klasą, szkołą i domem. Mniej więcej po tygodniu nauki musimy podążyć do sadu i ogródka, gdyż tu w tej porze roku następują szybkie zmiany. Potem odwiedzimy pole, łąkę, las. Z dalszych terenów będziemy cofać się znów wraz z życiem, które im bliżej zimy, tem więcej się skupia w pobliżu osiedli ludzkich. Kiedy to życie skryje się do nor, dziupli, szpar, — uczelni i zabudowań, tam i my podążać winniśmy, aż dojdziemy do domu, z którym w ujęciu z różnych stron mamy teraz możność zapoznać naszą gromadkę.

Od domu poprowadzimy dzieci znów do szkoły i tym sposobem zakreśliły pierwszy krąg koncentrycznego systemu nauczania. Każde zagadnienie mamy możność, tak postępując, zupełnie swobodnie ująć i rozpatrywać bez uciekania się do sztuczności. Damy dzieciom jednocześnie naturalną podniętę do badań i dociekań.

Szczegółowy rozkład materiału możemy opracowywać już tylko na okres najwyżej tygodnia i dopiero w klasach starszych na dni kilkanaście zaledwie zależnie od zagadnień: im potrzebują obszerniejszego ujęcia, tem na dłuższy okres musimy opracowanie ich rozłożyć.

Oto fragment takiego szczegółowego rozkładu materiału:

Pierwszy śnieg. Jego własności. Chodzenie po śniegu (odgłos kroków, chrzęst). Barwa śniegu. Porównywanie białych przedmiotów ze śniegiem. Co bielsze śnieg, papier, sól, cukier, kreda, materiały ubraniowe, wapno, farby i mleko. Skala odcieni barwy białej. Topnienie śniegu. Pochłanianie przez śnieg ciepła. Gdzie szybciej topnieje w klasie. (w tym celu równe ilości śniegu w jednakowych naczyniach umieszczamy w klasie w różnych miejscach naprz.: koło pieca, na środku klasu i na oknie, do którego słońce nie sięga). Stosunek śniegu do wody. Ile trzeba śniegu, aby otrzymać taką samą objętość wody z niego. (5 — 6 razy więcej).

Ten rozkład zapiszemy w dzienniku jako tematy lekcji w rubrykach do zapisywania codziennych tematów. Zapisujemy w ogólnym streszczeniu.

Szczegółowy rozkład możemy i powinniśmy zapisywać sobie zgóry na tydzień we własnym dzienniku pracy (zeszycie-bruljone grubym do przygotowań).

Zeszyt ten należy porubrykować w sposób następujący:

L. p.	Data	Klasa	Treść przygotowania	Pomoce użyte do lekcji	Uwagi dotyczące przebiegu lekcji i jej rezultatów. (Reakcje uczniów)
1	22/X-1930.	IV-B.	W tej rubryce zapisać krótki, punktami ujęty konspekt lekcji.	Wymienić dokładnie pomoce użyte do lekcji.	Zapisać reagowanie uczniów na tej lekcji, przyjęcie i opanowanie podanego materiału.
2			Obszerniej zapisujemy lekcje typowe, charakterystyczne.		Zanotować obiektywny sąd o swej lekcji, naprzykład: udało się lub nie-udała się dla tego i tego.
3			W lekcjach podobnych notujemy krócej, odwołując się na pracowaną typową dla nich.		

Taki dziennik pracy ułatwi nam solidne przygotowanie się do lekcji oraz pozwoli unikać często powtarzających się błędów i dokonywać stałe doskonalenie naszego postępowania na terenie szkoły.

Dziennik ten będzie przestrożą i bodźcem, nie pozwoli nam skostnieć i zatrzymać się na martwym punkcie.

W końcu roku szkolnego powinniśmy złożyć swój dziennik w aktach naszej szkoły, by dać możliwość naszym kolegom, którzy obejmują te klasy, jakie my w poprzednim roku prowadziliśmy, zapoznanie się z naszym rozłożeniem materiału, ujęciem i wyczerpaniem takowego. My znów tem samem nabędziemy prawa do skorzystania z dziennika naszych poprzedników, wzbogacając się z kolei ich doświadczeniem.

Nadmienie, że w dzienniku tym, zawierającym rozkład szczegółowy, winna znajdować się kartka przeznaczona dla charakterystyki poszczególnych dzieci i klasy jako jednostki zbiorowej, abyśmy znając każde dziecko z osobna i całą klasą mogli się dokładnie orjentować, jakich metod i środków używać,

by praca nasza nie szła na marne, by wydawała daleko większe, niż dzisiaj rezultaty.

Zdaję sobie sprawę, że niniejszy artykuł, nie wyczerpuje całkowicie tak poważnego zagadnienia, jakim jest umiejętne rozłożenie materiału, to też polecam Czytelnikom zapoznanie się z treścią artykułów, dotyczących rozkładu materiału, które znaleźć można w „Pracy Szkolnej“ z roku 1924 — Nr. 1 i 2 — stron. 16 — 25 i Nr. 8 — str. 8 — 19. A. Baranowskiej, oraz w art.: „O porach roku“ — w Pracy Szkolnej z roku 1927-28 i 29. B. Kubskiego. Ogromnie ułatwia też jak pracę szkolną, tak i umiejętne rozłożenie materiału zapoznanie się z książką H. Purtkhurst — wykształcenie według planu daltońskiego; M. Hamaïda—Metoda Decroly oraz z dziełem Ziemnowicza p. t. „Problemy współczesnego wychowania“.

Waław Benen.

Doradnik słuźbowo-zawodowy:

■ **Kalendarzyk nauczycielski:** a) **wrzesień** — W początkach września kierownik szkoły sporządza rozkład zajęć w szkole w dwóch egzemplarzach, z których jeden przesyła inspektorowi szkolnemu do zatwierdzenia. Daty wysłania należy zaznaczyć na obu egzemplarzach.

Pomiędzy 25 września a 25 października można urządzić uroczystość „Święta sadzenia drzew“ i dzień, przeznaczony na tę uroczystość, jest wolny od nauki.

Do dnia 30 września należy wnieść w drodze słuźbowej do prezesa komisji egzaminacyjnej podanie o wyznaczenie terminu egzaminu praktycznego.

b) **Październik** — Jeżeli inspektor szkolny nie zwróci wyślanego do zatwierdzenia rozkładu godzin w ciągu sześciu tygodni od daty wysłania w celu zmian czy uzupełnień, rozkład godzin staje się automatycznie zatwierdzonym. Odpowiednią adnotacją powinien kierownik szkoły uczynić na egzemplarzu, znajdującym się w aktach szkolnych.

W październiku odbywają się egzaminy eksternów z zakresu programu Wyższego Kursu Nauczycielskiego.

Dnia 31 października — Dzień Oszczędności,

■ **Odpowiedzi redakcji.**

P. E. Iwanowska — Glinka: Za przysłane materiały bardzo dziękuję. Wykorzystamy je w najbliższych N-rach. Najgoręcej zachęcamy do dalszej pracy w tym kierunku.

P. P. B. Florek, J. Noga, W. Strażecki — Za artykuły o pracy społecznej dziękuję. Będą wykorzystane w najbliższych N-rach.

P.P. Brydakówna, Pokrzywowa, Ostafiński, Kozub, Piwo-warczyk, Sz waj, Jezierski, Peszek — Za artykuły dziękujemy. Będą wykorzystane w następnych N-rach.

■ Z Wydawnictw.

Dziesięciolecie szkoły powszechnej im. J. Piłsudskiego. w Łukowie — J. Bakijewiczowa.

Dziesięciolecie szkoły powszechnej im. Piłsudskiego w Łukowie.

Z wielkiem zainteresowaniem przeczytałam Wydawnictwo Pamiątkowe 7-klasowej Szkoły Powszechnej im. Józefa Piłsudskiego w Łukowie. Wzruszył mię bardzo zapał i poświęcenie się grona nauczycielskiego dla idei szkoły Polskiej. Nie wątpię iż takie zamiłowanie do pracy na niwie pedagogji będzie zawsze panowało wśród naszej braci nauczycielskiej, która z niezmordowaną energją kroczy w kierunkach szukania nowych dróg i metod nauczania. Zadaniem szkoły jest: „Budowa Państwa Polskiego w duszach i umysłach młodego pokolenia“.

Państwo Polskie potrzebuje oświeconego obywatela, musimy więc dużo pracować w kierunku wychowania społecznego ażeby odbudować wewnątrz nasz kraj. Dorobek dziesięcioletniej pracy w jednej szkole dobrze jest przedstawiony w cytowanej w nagłówku broszurze.

J. Bakijewiczowa.

Nasze echa.**Z życia państwowego kursu wakacyjnego metodyczno-pedagogicznego w Brześciu nad Bugiem.**

Kurs zainicjowało i zorganizowało Kuratorjum Okręgu Szkolnego Połесьkiego w osobie p. wiz. B. Kudelki, powierzając kierownictwo pedagogiczne p. Benedyktowi Kubskiemu i administracyjne p. Ferdynandowi Peszkowi. Prelegentami kursu byli pp.: 1. Stanisław Cwenar, nauczyciel przedmiotów pedagogicznych seminarjum w Sokalu, 2. Mieczysław Kotarbiński, absolwent wydziału pedagogicznego Wolnej Wszechnicy Polskiej, nauczyciel szkoły powszechnej w Warszawie, 3. Benedykt Kubski, dyrektor państw. kursów nauczycielskich w Brześciu n.Bug. i 4. Bolesław Mizerski, dyrektor państwowego seminarjum nauczycielskiego w Prużanie.

Program kursu obejmował dwa działy: 1. drogi poznawania dziecka; dział ten podzielony został na zagadnienia: a) metody poznawania psychiki dziecka — dziennika, ciągłej obserwacji i dokładnego protokołu, swobodnej rozmowy i wypytywania, ankiety, eksperymentalna, badania wykresów dziecka, wspomnień introspekcyjnych, porównawcze itp.; słuchacze zapoznawali się z temi metodami praktycznie, badając rzecz na półkolonjach w Brześciu n.B.; wykłady i ćwiczenia z tego działu prowadził p. Kotarbiński;

Oto co o badaniach psychologicznych pisze jeden ze słuchaczy kursu (kol. Waclaw Benendo):

„Ażeby kształcić i wychowywać powierzoną nam młodzież musimy ją znać dobrze i wszechstronnie. Do tego prowadzą bezwątpienia obserwacje i badania psychologiczne, których tu w Brześciu n.B. na kursie metodyczno-pedagogicznym mieliśmy możność dokonywać.

Każdy z nas miał przydzielone jedno dziecko z półkolonji i badania te przeprowadzał, biorąc na raz jeden tylko punkt, by dziecka nie przemęczać badaniem, gdyż wysiłki byłyby wtedy błędne. Poszczególne zagadnienia były zestawiane w djagramach, z których znów mieliśmy stworzyć djagram, obejmujący wszystkie zagadnienia. Tego już nie dokonaliśmy z powodu braku czasu.

Oto punkty, według których wyczerpywaliśmy badania powierzonych nam dzieci.

1. Pierwsze zapoznanie się z dzieckiem na podstawie rozmówki. Pierwsza charakterystyka krótka.

2. Badanie inteligencji metodą Bineta i Termana.

3. Badanie zamięłowań dzieci.

4. Rysunki dzieci na tematy określone: ilustracje dobrze znanej legendy. „Jak Krakus zabił smoka“, „Jak chłopiec bije psa“, „Jak dziewczynka bawi się lalką“ i „Koń, pies, koza, kura, kaczka, wrona“. Analiza tych rysunków.

5. Testy badań pomieci zapomocą słuchu i zapomocą wzroku.

6. Testy Mihansa.

7. Testy Claparéda.

8. Badanie poglądu dzieci na ciała niebieskie i zjawiska przyrody.

9. Badanie zapomocą dwu, cztero i wieloczłonowych testów obrazkowych Dawida.

10. Na podstawie wyników powyższych badań karta indywidualności według wzoru Marty Muchow.

i 11. Na podstawie karty indywidualności według wzoru Marty Muchow wolna charakterystyka.

Do dokładnego zbadania dziecka brak tu jeszcze danych, dotyczących rozwoju fizycznego i przebytych chorób, oraz pomiarów antropometrycznych.

Do zapoznania się z badaniami niezbędne są następujące dzieła: Metody badań psychologicznych w szkole—Dr. T. Jaro-szyński; Inteligencja, wola i zdolność do pracy — Wł. Dawid; Rowida—Psychologia pedagogiczną; Szumana — Psychologia twórczości rysunkowej oraz artykuł pt.: Jak ułatwić sobie obserwację dzieci—Librachowej w „Pracy szkolnej“ 1926 r. Artykuł p. Librachowej wskazuje metody i środki najprymitywniejsze, które może zastosować i zdobyć każdy nauczyciel nawet na gluchej wsi,

Badanie dzieci.

b) część ogólna psychologii rozwojowej — teoria empiryzmu, natywizmu i konwergencji w rozwoju psychicznym; odruchy i instynkty, jako pierwotne formy zachowania się dziecka; ustalenie charakterystycznych szczebli w rozwoju psychicznym dzieci itp.; wykłady i ćwiczenia tego działu prowadził p. B. Mizerski; c) część szczegółowa psychologii rozwojowej — jak się przedstawia psychika dziecka w chwili urodzenia, rozwój mowy, wyobraźni myślenia, pojęć liczbowych; charakterystyka psychiki dziecka, wstępującego do szkoły itp.; wykłady i ćwiczenia tego działu prowadził p. St. Cwenar; II. nauczanie w niższych klasach szkoły powszechnej — zajęcia ciche, prace domowe dzieci, ortografia, czytelność dzieci, praca w szkołach niżej zorganizowanych, promowanie w niższych oddziałach, wystawy szkolne itp. Zagadnienia te omawiał p. B. Kubski.

Praca na kursie polegała na dyskusji, czytaniu książek i pism pedagogicznych, oraz częściowo wykładach. Z matematyki przeprowadzono kilkanaście lekcji praktycznych. Wykaz książek i pism, z których słuchacze kursu korzystali: 1. Binet—Pojęcia nowoczesne o dzieciach, 2. Bovet—Instynkt walki, 3. Sully—Dusza dziecka, 4. Stern—Inteligencja dzieci i młodości, 5. Dawid — Inteligencja, wola i zdolność do pracy, 6. Rowid—Psychologia pedagogiczna, 7. Zienkowski—Psychologia dzieciństwa, 8. Claparède—Psychologia dziecka i pedagogiczny eksperymentalizm, 9. James—Pogadanki psychologiczne, 10. Szuman—Psychologia twórczości rysunkowej dziecka. 11. Jarszyński—Metody badań psychologicznych w szkole, 12. H. Parkhurst—Wykształcenie według planu daltońskiego, 13. Ziemiłowicz—Problemy wychowania społecznego, 14. Hamaïde—Metoda Decroly, 15. Praca szkolna—roczniki 1924, 1925—29, 16. Szkoła powszechna—roczniki 1922, 1923 itp.

Odbyło się też kilka nadprogramowych prelekcji na tematy: 1. Realizacja siedmioletniego okresu nauczania w szkołach niżej zorganizowanych—p. M. Winiarski p. o. naczelnika wydziału Kuratorjum O. S. Pol.; 2. Administracja szkoły — p. insp. Gładysz; 3. Egzamin praktyczny—p. dyr. Mizerski i 4. O kollokwjach na W.K.N. o egzaminach ratalnych dla eksternów—p. dyr. B. Búbski.

Grupa słuchaczy zapisała się na kurs modelarstwa lotniczego, zorganizowany przez Poleski Wojewódzki Komitet L.O.P.P.

Z ramienia Komitetu organizował powyższy Kurs kpt. M. Papierski, wykladał natomiast por. rez. pilot Oświęcimski,

Ponieważ modelarstwo lotnicze, pomijając wyżej wspomniane cele, daje nauczycielstwu przytem nowy i bardzo dobry sposób zajęcia dzieci, chętnych zgłosiło się około 40 osób, które z entuzjazmem zabrały się do pracy. Niemało było przytem narzekañ, bo też praca nie była zbyt lekka, zwłaszcza przy robocie śmigła, pracowano jednak z humorem i energją. Za-

cieśniały się też węzły przyjaźni przy warsztacie modelarskim, króre związane zostaną nazawsze z Kursem Modelarstwa Lotniczego i jego celem.

Wspomnieć tu należy również o płci pięknej, która z godną podziwu rezygnacją kaleczyła sobie paluszki i niszczyła wypielegnowane „manicure“, byleby skończyć wreszcie ten nieszczęsny latawiec. Ileż to było przytem strachu, aby się tam coś nie złamało, nie skrzywiło, to znów czy będzie latał i t. p., a czasem i zmartwienia dużo, bo rzeczwiście (o zgrozo!...) złamało się (z takim trudem obrobione) żeberko, ale entuzjazm, towarzyszący tej pracy, pokonał wszelkie zniechęcenia.

Nastąpiło wreszcie pożegnanie—koniec kursu — powitany przez większość westchnieniem ulgi i zadowolenia, ponieważ żadne z przewidywanych nieszczęść nie miało miejsca i „modelka“ jest gotowa do lotu.

Nie żegnamy się jednak na długo, bo w przyszłym roku na Konkurs Modeli Latających musimy zjechać się wszyscy do Brześcia, naturalnie ze zwerbowanym dobytkiem z pośród tych maluczkich.

Z kursu modelarstwa.

Życie towarzyskie na kursie układało się sympatycznie. Już w pierwszych dniach po rozpoczęciu zajęć zawiązał się komitet organizacyjny, który w pierwszym rzędzie zajął się

organizowaniem wieczornic towarzyskich: gry, tańce, śpiewy były miłą atrakcją po zwyczajnym dniu pracy.

Prelegenci i Komitet Organizacyjny.

„Następnie Komitet łącznie z kierownictwem kursu zajął się organizowaniem kilku wycieczek. Z bliższych wymienić należy wycieczkę do elektrowni miejskiej i Twierdzy i z dalszych — wycieczkę do Białowieży i Białej Podlaskiej. A oto ich opis (kol. Wacław Benendo).

Aura w sierpniu nie sprzyjała dokonywaniu takich wycieczek, jak wycieczki krajoznawcze. Każdej niedzieli i święta mżył drobny „kapuśniaczek“ lub przelatywały ostre szkwały. Zapowiedziane wycieczki były zwykle zawieszane. Natura jakby się uparła, lecz my nie myśleliśmy też ustąpić. I tak pomimo zupełnie niepewnej pogody w dniu 17 sierpnia wybraliśmy się do Twierdzy w celu jej zwiedzenia. Oprowadzał kolega Benendo, zapoznając nas z historją powstania twierdzy. Dowiedzieliśmy się, że centrum twierdzy, znajdujące się obecnie na sztucznie wytworzonej wyspie, powstało na miejscu miasta Brzeście, dowodem czego są pozostałe gmachy klasztorne i kościołów. Biały pałac, ten w którym dokonali zaborcy czwartego rozbioru Polski, — to poklasztorny budynek Dominikanów. D. O K. mieści się w gmachu po-bernardyńskim. Okręgowe więzienie znajduje się w gmachu klasztornym zakonu Brygidek. Obecny kościół garnizonowy i parafjalny, który zaledwie przed 10-ciu laty dźwigał na swych barkach kolorowe „cebule“ bizantyjskie, jest pozostałością dawnego kościoła parafjalnego.

Dziś po usunięciu „cebul“, kościół przybrał pierwotny swój wygląd.

Największe jednak wrażenie wywarła na nas wiadomość, że na dziedzińcu saperów jest wielki, zapomniany cmentarz, podobno 700 (siedmiuset) wymordowanych przez Moskależonkowników.

Dnia 23 b. m. część słuchaczy w liczbie 50 osób zwiedziła Wytwórnę Samolotów w Białej Podlaskiej.

Już z pociągu rozmiary fabryki zrobiły na nas imponujące wrażenie. W fabryce podzielono nas na dwie grupy w celu łatwiejszego, dogodniejszego zwiedzenia. Napatrzyliśmy i nasłuchaliśmy się dowoli o wartości samolotów, ich wytwarzaniu, materiałach, z jakich się je tworzy. Posuwaliśmy się wolno wzdłuż hali. Widzieliśmy, jak surowy materiał ze składu swego wędrował od warsztatu do warsztatu, przybierając coraz więcej zbliżoną do poszczególnych części żelaznego ptaka formę.

Mieliśmy ogromną ochotę wlecieć hen, wysoko w błękitne przestworza, kędy kilkanaście lat temu zaledwie orły sięgać mogły. Lecz w fabryce, gdzie samoloty podlegają ledwie próbnym wzlotom, za żadne skarby poza pilotem nikomu, nikomu obcemu zwłaszcza wlecieć nie wolno.

Obarczeni wielu nowemi spostrzeżeniami, wielu pojęciami w doskonałym humorze wróciliśmy do Brzeżcia i swych internatów.

W piątek dnia 22 b.m. wyruszyła 22 osobowa wycieczka do puszczy Białowieskiej. Przybyliśmy do Białowieży rano i krótko odpocząwszy wyruszyliśmy do „Rezerwatu“. Na przełaj przedzierając się przez nieprzemknione gąszcze i haszcze brnęliśmy zgórą dwie godziny. Zwłaszcza panie wyszły z tej wyprawy mocno poszwaniowane. Szliśmy koło pół godziny przez istny las wysokich pokrzyw, od ukłuć których modny strój dzisiejszy pań naszych nie chronił. W południu nad brzegami rzeki Narewki spożyliśmy z wielkim apetytem śniadanie. W trakcie tego usłyszeliśmy głośne pomruki gdzieś daleko za lasem. W kilkanaście minut poczęła wylaniać się groźna burza.

Wobec 5-cio kilometrowego oddalenia od osiedli ludzkich jako jedyne schronienie pozostał stary bór, pełen zgrzybiałych wiekowych dębów, sosen, lip, grabów i swych mieszkańców. Już byliśmy w borze, gdy zerwał się gwałtowny wichur. Posypały się kaskady liści, poczęły padać z trzaskiem zbutwiałe konary i groźnie trzeszczeć wiekowe olbrzymy. Zaszumiały ostro pierwsze, grube krople deszczu. Oślepił nas nagle ostry blask błyskawicy. Krótki o wysokim napięciu grzmot wstrząsnął świa-

tem i nami, zwłaszcza niewiastami. Począł je opanowywać lęk, lecz żarty, śmiechy i dowcipy przemogły w nich lęk, a burza jak przyszła tak i odeszła, dosięgając nas ledwie skrzydełkiem. Przybyliśmy do Białowieży.

O zmroku mieliśmy znów wielce emocjonujący moment przy zwiedzaniu zwierzyńca żubrów. Zbliżyliśmy się na kilkanaście kroków do żubra. Olbrzym ten zniecierpliwiony nami począł ryc raciami ziemię i sapać ciężko.

Nasyciwszy się widokiem tych pięknych zwierząt, powróciliśmy samochodem do Białowieży. Na drugi dzień zwiedziliśmy muzeum regionalne w pałacu. Widzieliśmy tam moc pięknych okazów, wyłącznie z puszczy Białowieskiej! pochodzących. Na tle pałacu grupka nasza uwieczniła się na kliszy małego Codaka. Obejrawszy park i miasteczko o 12:45 w wesołym nastroju opuściliśmy tę piękną miejscowość.

Z wycieczki.

W powrotnej drodze panował taki nastrój, że niektórzy z nas skarżyli się na klucia, powstałe z nadmiernego śmiechu, a większość z tego też powodu ocierała często łzy w oczach.

Powstała też piosnka, z której podaję jedną tylko zwrotkę z braku miejsca.

„W samym Rezerwacie
Spotkała nas burza,
Narobiła strachu,
Lecz była nieduża“.

Byli i tacy, którzy wolne chwile poświęcali na rozmyślania o dziecku, szkole i nauczycielu. Dowodem tego poniższe w mocnych słowach wypowiedziane myśli, napisane przez kol. Al. Tereja:

„Bodajesz cudze dzieci uczył“.

Tak straszono od lat wielu dobrych ludzi. Nic więc dziwnego, że rola nauczyciela przypadła w udziale nie najszczęśliwsiemu z żyjących. Niewolnicy i bogobojni mnisi poprzez wędrownych bakalarzów i „prefesurów“ na „wsiowym“ wikcie i żołdzie stanowią rodowód naszego zawodu. Od kilkunastu czy kilkadziesiątu lat zaczęto poważnie traktować nauczyciela, dano mu prawo obywatelstwa narówni z innymi urzędnikami, a nawet entuzjaści mówią, że tu i ówdzie znaczenie „pedagog“ wznosi się nierównie wyżej. Cieszymy się niewątpliwie tem wszyscy, ale bądźmy szczerzy: w praktyce (zwłaszcza w towarzystwo — publicznem życiu) tak nie jest. We wszelkiej robocie kulturalno-oświatowej nauczyciele są siewcami plonów, które inni przed nauczycielem zbierają.

W większem poważaniu jest często dajmy na to pomocnik pisarza gminnego i stawiają go na wyższym szczeblu hierarchji społecznej, niż nauczyciela — znaną wszech nauk psychologicznych, filozoficznych, pedagogicznych etc. etc.

Że tak jest, świadczą o tem wszelkie ceremonje zaproszeniowo-zebrańowe w mieścinach, gdzie felczer listę t. zw. inteligencji otwiera a nauczyciel ją zamyka.

Rozumiem, że względy materialne, grają tu pewną rolę, a nasza „chuda fara“ staje się przysłowiowa.

Słusznie też powiedział Dawid: „Muszą być naprzód dane, czy wywalczone zewnętrzne materialne warunki: prawo do słusznej pracy, należytego odpoczynku i płodnej bezczynności¹⁾ ale to

1) I. Wi. Dawid. O duszy nauczycielstwa.

nie wyczerpuje sprawy i dlatego podkreślam z całym naciskiem, że nasza to jest wina, że nauczyciel nie zdobył właściwej, w społeczeństwie pozycji.

Obowiązkiem naszym jest strzec swej godności, jak żre-
nicy.

Być wzorem obywatela i człowieka. Zacieśnić węzły między sobą i na łeb wyrzucać każdą owcę, która stało nasze katac będzie intrygą, niecnem postępowaniem czy inną rozwiązłością.

Bo na nas patrzy społeczeństwo i działwa, szkolna, bo każdy krok fałszywy jest osądzony potrzykroć surowiej, bo to my, wychowawcy.

A teraz powiedzmy sobie szczerze, że nasze fałszywe kroki nie metrami a kilometrami zmierzyć-by można było; że zjeżdżamy (nie wyłączając niestety i niektórych koleżanek) w szalonym tempie w dół.

Więc czas już zawrócić! A krzyknijmy to mocnym głosem. Zawrócić czas!

I pójdźmy w ślady tych kol. kol., którzy, nie wyrzekając się prawa do życia osobistego, szczerze i uczciwie bez fanfaronady wyrzekli.

„Wszystko dla Państwa i Jego Obywateli!!!“.

Słyszę niejednokrotnie wśród nas powoływanie się na inne możliwe godności, stanowiska i honory pozanauczycielskie. „Ja jestem, panie oficerem rezerwy, posłem, delegatem“ i t.d., a o tym, zaś bracie szarym nauczycielem ani mru, mru.

Wiele z naszych koleżanek z rumieńcem zawstydzienia wypiera się wspólnoty z zawodem nauczania powszechnego. W cudzych, połyskliwych stanowiskach albo poprostu w „niczym“ wyszukuje się honorowości i powagi, a w nauczycielstwie — „A Boże broń“ — jak tu jeden kolega zwykł mawiać.

To wedle mego zdania karygodny snobizm fałszywa, prostacka ambicja.

My jesteśmy szarzy, jak ziemia nasza, i mali jak maluczcy są wychowankowie nasi, ale nam dumnymi być należy, jako tym, którzy są współtwórcami przeszłej i przyszłej kultury ducha, tylko w pełni dojrzeć w nas powinna. „Potrzeba doskonałości, poczucie odpowiedzialności i obowiązku, wewnętrzna prawdziwość, moralna odwaga i ponad tem wszystkim miłość dusz ludzkich“²⁾. Nasze kursy i zjazdy w tym też kierunku iść powinny, aby dać miarę naszego oblicza i postępowania na placówkach“.

Ciekawe też są i produkty pracy naukowej na kursie, m. in. zestawienie okresów zainteresowań u dzieci, dokonane przez kol. Terejową:

2) Tamże.

Zestawienie okresów rozwoju zainteresowań u

		Wiek dziecka	od 0—1	1—2	2—3	3—7	7—8	
N a z w i s k o a u t o r a			1. Stadjum nabywania,					
	Dr. Ed. Claparède	1. Okres zainteresowań postrzeżeńowych	2. Okres zainteresowań mownych		3 Okres zain. ogólnych; rozbudzenie umysłowe (wiek pytań).	4. Okres nych		
	A. Ferrière						1. Faza bezpo- (wiek lub ple- z prze- zain. skich czych	
	Hutchinson		1. Zain. zmysłowe (tony, światło, przedmioty) Zain. mowne, ruchome, (motoryczne); wspinanie się na meble, płoty i drzewa. 2. Zain. myśliwskie i pasterskie (hodowla zwierząt i przebywanie w jaskiniach. ³⁾				3. Zain. del za-	
	L. Nagy		1. Okres zain. zmysłowych (sensorycznych).		2. Okres zain. podmiotowych (subiektywnych)		3. Okres wych	
	Ellis i Hall.							
	Dr. H. Rowid		1. Zain. zmysłowe i fantazyjne [(okres zabawy)				2. Zain.	

1) Dr. H. Rowid „Psychologja pedagogiczna“, Dr. Ed. Claparède „Higjena wy„howawcza“, P. Z. Dąbrowski „Nauka o dziecku“.

2) Od 12—18 lat i wyżej.

4) Ogólne ujęcie w 3 fazy rozwoju zainteresowań.

dzieci według niżej wymienionych autorów.¹⁾

8—9	9—10	10—12	12—14	14—15	15—18	Ponad 18 (wiek dojrzały)
eksperymentowania			II. Stadjum organizowania, wartościowania. ²⁾		III. St. wytwórczości	
zainteresowań specjalnych przedmiotowych (objektywnych)			5. Okres uczuciowy (sentymentalny), zain. etyczne i społeczne; wyspecjalizowane (stałe); zain. związane z płcią.		6. Okres pracy Różne zain. są podporządkowane jednemu zain. wyższemu.	
zain. średnich klanu mienia wagą pasteri i rolni-	2. Faza zain. konkretnych specjalnych. Okres monografij rękodzielniczych i podziału pracy.	3. Faza zain. abstrakcyjnych, nieskomplicowanych. Są tendencje konstrukcyjne przed okresem organizacji,	4. Faza zain. abstrakcyjnych, złożonych. Rozkwit wyższych zdolności i przygotowanie się do życia społecznego.			
rolnicze i handlowe (handmienny, kolekcjonerstw).			4. Zain. społeczne (kółka i organizacje). ⁶⁾ 5. Zain. naukowe, religijne i filoficzne.			
zain. przedmiotowych (objektywnych).		4. Okres zain. wyspecjalizowanych (stałych). Zain. z dziedziny wartości idealnych ³⁾ .		5. Okres zain. logicznych.		
Kulminacyjny punkt zain. lalką u dziewcząt		Zjawia się zamiłowanie do robótek ręcznych, kwiatów, muzyki, czytania powiastek, w których bohaterami są dzieci.				
Indywidualne			3. Zain. specjalne			

„Psychologja dziecka i Pedagogika eksperymentalna“, Dr. F. Jaroczyński

3) Dąbrowski w w. w. dziele oznacza 4 okres od 10—14 lat.

5) Wiek szczegółowo nieoznaczony. 6) Okres dojrzewania.

Powyższa tabelka ma na celu ułatwienie syntetyczno-porównawczego załatwienia faz rozwoju zainteresowań u dzieci, ustalonych przez wybitnych psychologów. Dokładna znajomość rozwoju zainteresowań jest podstawową koniecznością znajomości duszy dziecięcej i metodycznego nauczania.

Różne jednak klasyfikacje, będą nam pomocne i zyskają na wyrazistości wtedy tylko, gdy je razem zestawimy, by wytworzyć ogólny pogląd na istotę zainteresowań.

W rubryce wieku uwzględniłam tylko te lata, które autorzy oznaczają granice trwania poszczególnych okresów zainteresowań.

Rospiętość klamry oznacza czas trwania danego okresu. Strzałka oznacza, że autor nie wskazał ścisłego wieku.

Nie brakowało też i próbek literackich, a nawet utworów poetyckich, z których jeden, napisany przez kol. Józefa Kędra, przytaczamy:

Obronne zamki i czujne strażnice
 Były nietylko zaporą dla wroga;
 Troską ich były nie same granice,
 By je zdaleka mijała czerń sroga.
 Gdzie miecz zabłysnął, a wzniosły się mury,
 Zakwitał wieniec pracowitych siół,
 Kąpiąc się w słońcu drogiej nam kultury.
 Skrzydlaty rycerz swoje dzieło snuł...

— — — — —
 Czas skruszył mury, a hufce skrzydlate,
 Srudzone pracą skrył kurhanów cień.

— — — — —
 Któż podjął po nich dziedzictwo bogate
 Pracy dla ludu, pracy z dnia na dzień?
 W zmienionej formie bez twardych pancerzy
 Z piórem miast miecza i otwartą księgą
 Podjął dziedzictwo huf nowych rycerzy,
 Otoczył braci swej miłości wstęgą.
 Nikt dlań nie obcy. On do każdej chaty
 Niesie radośnie swojej myśli kwiat.
 Na swej placówce w ofiarność bogaty,
 Nie dba, jak pracę ocenia mu świat.
 Ogniem zapalu płonie jego głowa,
 Nie oszczędzi sił swych, pracy w znój obfitej,
 Bo na swem sercu wyryte mo słowa:
 Dla Najjaśniejszej Rzeczypospolitej.

Państwowy kurs wakacyjny w Brześciu n.B. był wyjątkowo liczny. Zapisano się nań 172 osoby, w tem 90 mężczyzn i 82 kobiety; przybyło 144 osoby (72 m. i 71 k.), do końca uczęszczało 142 osoby (72 m. i 71 k.); trzy osoby wyjechało w połowie trwania kursu z powodu choroby.

Cały kurs.

Podzielono więc wszystkich słuchaczy na trzy grupy: a — 39 sł., b — 46 sł. i c — 58 sł., przyczem liczebność grup uzależniono od wielkości sal, jakimi kierownictwo kursu dysponowało.

Słuchacze grupy

Sluchacze grupy a, b i c.

Z pośród ogólnej liczby słuchaczy na Okręg Poleski wypada 99 osób (46 m. i 53 k.), z tego na pow. brzeskie 32 osoby (18 m. i 15 k.) Kamień-Koszyrski — 5 (1 m. i 4 k.) Kobryński — 8 (3 m. i 5 k.), Kosowski 8 (6 m. i 2 k.) Piński — 1 (k.), Prużański — 5 (4 m. i 1 k.), Sarneński — 23 (5 m. i 18 k.) Łuniniecki 10 (6 m. i 4 k.), stoliński — 7 (4 m. i 3 k.). Charakterystycznym jest, że nikt nie zgłosił się na kurs z powiatu Drohiczyńskiego.

Z innych okręgów szkolnych przyjechało na kurs 44 osoby, w tem 26 mężczyzn i 18 kobiet.

Dnia 26 sierpnia odbyła się ostatnia koleżeńską zabawą. Cechował ją, jak i poprzednie zabawy, serdeczny nastrój.

Zakończenie kursu nastąpiło 27 sierpnia. Rozjeżdżali się wszyscy: i prelegenci i słuchacze z przeświadczeniem: że mimo oddalenia łączą ich jeden wspólny cel: praca dla dobra Rzeczypospolitej.

Odezwa.

Podając do ogólnej wiadomości uchwałę Zarządu Poleskiego Okręgowego Oddziału Ligi Morskiej i Rzecznej w Brześciu n.B. w sprawie zakupu żaglowo-motorowego yachtu szkolnego, wzywam do jak najusilniejszego popierania wymienionej akcji:

Kurator Okręgu Szkolnego
(—) **Z. Gąsiorowski.**

Uchwała wyniesiona w dniu 28 maja 1930 r. na posiedzeniu Zarządu Okręgowego Poleskiego Oddziału Ligi Morskiej i Recznej.

Zarząd Poleskiego Okręgowego Oddziału Ligi Morskiej i Recznej w Brześciu n.B., pragnąc przyczynić się do rozwoju gospodarczego i politycznego Rzeczypospolitej stwierdza że:

1) Bez szerokiego wykorzystania nawigacji morskiej żaden naród ani żadne państwo w czasach dawnych, ani obecnych nie zajmuje i nie zajmował na dłuższy okres czasu przodującego w polityce światowej stanowiska.

2) Żadne państwo nie może rozwijać się gospodarczo bez wykorzystania światowych źródeł tanich surowców oraz bez opanowania rynków międzynarodowych dla zbytu swej wytwórczości, a to jest możliwem tylko przy posiadaniu odpowiedniej floty pływającej pod własną bandarą.

3) Polska posiada 7.000.000 licząca emigrację, która jest w przeważającej mierze skazaną na wynarodowienie i wyzysk gospodarzy. Zapewnienie opieki kulturalnej i narodowej jak również gospodarczej jest możliwem tylko przy stałym kontakcie polskich emigrantów z Macierzą przez komunikację morską na okrętach pływających pod własną banderą.

Wobec powyższego jedną z najpilniejszych konieczności państwowych Polski jest możliwie szybki rozwój naszej marynarki handlowej i floty wojennej.

Ponieważ dla rozwoju żeglugi morskiej są potrzebni rozmówani w wielkiej wodzie marynarze, przeto celem umożliwienia członkom Ligi Morskiej i Recznej zaznajamiania się z morzem i opanowania sztuki żeglarskiej Okręgowy Zarząd Ligi Morskiej i Recznej w Brześciu n.B. postanowił z pomocą społeczeństwa Polesia zakupić szkolny yacht żaglowo-motorowy, nazwać go „Poleszukiem“ i przekazać Marynarce Wojennej, Uchwałą z dnia 28 maja 1930 r. Zarząd Ligi Morskiej i Recznej w Brześciu n.B. przeznaczył 5.000 zł. na zapoczątkowanie funduszu zakupienia żaglowo-motorowego yachtu szkolnego oraz postanowił zwrócić się z apelem do wszystkich obywateli Polesia, ażeby poparli inicjatywę i dali możność szybkiego zrealizowania proj. ktu. Żaglowiec „Poleszuk“ pływający na morzach będzie dowodem solidarności ziemi poleskiej z dążeniami Rzeczypospolitej do wyjścia po surowce na morskie rynki światowe, do zapewnienia łączności gospodarczej i kulturalnej 7 milionowej emigracji naszej z macierzą i do zapewnienia Polsce równouprawnienia gospodarczego na szlakach morskich.

Prezes Zarządu Ligi Morskiej i Recznej w Brześciu n.B.

(—) **J. Krahelski**, Wojewoda Poleski

Wiceprezes (—) **M. Wężyk**, ppłk

Sekretarz (—) inż. **M. Musiał**

Książka do biblioteki.

Bałaban J. — Dzieje Polski. Książka pogładowa dla dojrzałszej młodzieży i dorosłych, Wyd. IV Lwów, Spółka Nakładowa „Odrodzenie“, 1922 r. — do bibliotek uczniowskich szkół powszechnych oraz średnich ogólnokształcących. Cena tej książki dużego formatu 40 o 700 stronach, 266 ilustracjami i 9 mapach egz. broszur. 10 zł., kartonowego 12 zł., oprawny ozdobnie w płótno 14 zł.

WYDAWNICTWA M. ARCTA

NOWOŚCI DLA SZKOŁY Powszechnej.

Chodak E. MOJA PIERWSZA KSIĄŻECZKA. Elementarz oparty na zasadach synkretyzmu. Z obrazkami W. Romeykówny.	— —
Chołoniewska K. GOSPODARSTWO DOMOWE I KUCHNIA RACJO- NALNA. Podręcznik dla szkół powszechnych i gospodarczych.	5 —
Czystowski J. i Kowalewski M. ĆWICZENIA SAMODZIELNE Z FIZYKI. Dla uczniów kl. VI szkół powszechnych. Zt. I. Ćwiczenia wstępne.	— 90
— — Zt. II. Ciepło.	1 20
ZASADY PISOWNI POLSKIEJ ze słowniczkiem ortograficznym. Wyd. III poprawione i uzupełnione, podług wskazówek M. W. R. i O. P.	1 80
Konopnicka M. i Nośkowski Z. ŚPIEWNIK DLA DZIECI. Wybór pie- śni na 3 i 4 głosy, ułożył Karol Hławicka.	2 40
Mścisz M. GEOGRAFJA. Podręcznik dla kl. IV szkół powszechnych. Z rysunkami i mapami.	3 —
— GEOGRAFJA dla kl. V szkół powsz. Z rysunkami i mapami.	— —
WYDAWNICTWA DAWNIEJSZE.	
Dyakowski B. PRZYRODA dla oddziału IV szkół powszechnych. Ze 170 rycinami. Wyd. IX.	2 60
— PRZYRODA dla oddziału V. Ze 158 ryc. Wyd. VIII.	3 —
Galle H. i Radwanowa H. NASZA KSIĄŻKA. Wypisy dla szkół po- wszechnych, z ćwiczeniami. Na oddział II, k 40 rys. Wyd. XII.	2 60
— — Na oddz. III z 56 rys. Wyd. XII.	3 80
— — Na oddz. IV z 50 rys. Wyd. VI, zmienione.	3 80
— — Na oddz. V z 40 rys. Wyd. IV.	4 —
Karpowicz St. NASZ ŚWIAT. Pierwsza książka do czytania po elemen- tarzu. Oddz. II szkoły pow. Wydanie XIV, z 41 rysunkami.	2 60
— — Druga książka. Oddz. III. Wyd. X, z 36 rys.	4 —
Laganowski St. GEOGRAFJA. Część wstępna. Krajoznawstwo. Dla IV oddziału szkoły powszechnej i I klasy gimnazjum. Wyd. III, z rys.	2 60
— — Część I. Ogólna. Wyd. V, z 73 ryc.	1 —
Szober St. GRAMATYKA POLSKA w ś w i e c z e n i a c h. Cz. I na oddz. III szkół powszechnych. Wyd. XVIII.	— 90
— — Cz. II na oddz. IV. Wyd. XV.	1 40
— — Cz. III na oddz. V. Wyd. XV.	1 50
— — Cz. IV na oddz. IV. Wyd. XIV.	1 20
KSIĄŻKI DLA NAUCZYCIELA.	
Chodak E. DYDAKTYKA I METODYKA JĘZYKA POLSKIEGO. Część I, pierwszy rok nauczania.	— —
Claparède E. SZKOŁA NA MIARĘ. Studium pedagogiczne, przełożył dr. Z. Ziemiński. Wyd. II.	1 80
Green G. H. PSYCHANALIZA W SZKOLE. Z ang. przełożył dr. Z. Ziemiński. Wyd. II.	— —
Mścisz M. ZARYS METODYKI GEOGRAFJI. Podręcznik dla geogra- fów-nauczycieli w szkołach średnich i powszechnych oraz dla wyższych kursów nauczycielskich.	11 —
Szober St. i Nowicki W. ĆWICZENIA JĘZYKOWE. Gramatyka, styl i pisownia w szkole powszechnej. Cz. I. Drugi rok nauczania. Książka nauczyciela.	3 —

WYDAWNICTWA M. ARCTA

NOWOŚCI DLA SZKOŁY ŚREDNIEJ.

Chwiałkowski Z. ALGEBRA dla kl. IV. Zastosowana do programu.	4 —
— ALGEBRA dla kl. V. Wydanie przerobione.	4 —
— ALGEBRA dla kl. VI.	— —
Claparède E. SZKOŁA NA MIARĘ. Studium pedagogiczne, przełożył dr. Z. Ziemiński. Wyd. II.	1 80
Domaniewski i Kołodziejczykowie J. i T. BIOLOGJA dla seminarjów nauczycielskich i szkół zawodowych:	
BOTANIKA. Cz. I. Rośliny kwiatowe.	— —
ZOOLOGJA. Cz. I. Kręgowce. Z 225 ryc.	7 —
— Cz. II. Bezkręgowce. Z ryc.	7 —
Green G. H. PSYCHANALIZA W SZKOLE. Tłumaczenie z angielskiego przez Z. Ziemińskiego. Wyd. II.	— —
Kołodziejczyk J. dr. ĆWICZENIA Z MORFOLOGJI ROŚLIN. I. Morfologia organów wegetarywnych roślin kwiatowych.	1 20
— II. Morfologia kwiatów i owoców.	2 —
Konopnicka M. i Noskowski Z. ŚPIEWNIK DLA DZIECI. Wybór pieśni na 3 i 4 głosy ułożył K. Hławiczka.	2 40
Mogilnicki Al. OGÓLNE ZASADY PRAWA. Wydanie nowe, dostosowane do obecnego stanu praw w Polsce.	6 —
Mścisz M. GEOGRAFJA POLSKI. Podręcznik dla szkół średnich. Z rycinami i mapami.	6 —
— ZARYS METODYKI GEOGRAFJI. Podręcznik dla geografów-nauczycieli w szkołach średnich i powszechnych oraz dla wyższych kursów nauczycielskich.	11 —
Sianożęcki-Wojnicz J. inż. i Doborzyński G. FIZYKA w zakresie gimnazjum humanistycznego. Cz. I. Ogólne wiadomości z mechaniki i nauka o ciepłe. Z 283 rys.	10 —
Stout G. F. ZARYS PSYCHOLOGJI. Z oryginału ang. The Groundwork of Psychology" przełożył dr. Cz. Znamierowski Wyd. II.	8 —
Wyczałkowski i Zborowski P. ĆWICZENIA PRAKTYCZNE I ZADANIA Z FIZYKI dla szkół średnich akademickich.	9 —
Wyczałkowski J. TRYGNOMETRJA. Podręcznik dla wyższych klas szkół średnich.	8 —
ZASADY PISOWNI POLSKIEJ ze słowniczkiem i podziałem na zgłoski. Wyd. III poprawione podług wskazówek M. W. R. i O. P.	1 80
WYDAWNICTWA DAWNIEJSZE.	
Doliński K. DZIEJE POLSKI I WIADOMOŚCI O POLSCE WSPÓŁCZESNEJ, jako przygotowanie do matury.	3 20
Kalinowski St. FIZYKA. Podręcznik dla szkół średnich. Cz. I. O mierzeniu i jednostkach. Mechanika. Ciepło.	12 —
— Cz. II., O falach, o głosie, o promieniowaniu.	7 20
— Cz. III., Elektryczność i magnetyzm.	14 —
Okulicz St. ZADANIA ALGEBRAICZNE. Cz. I. 5; — Cz. II	5 —
Rybkin N. ZADANIA GEOMETRYCZNE. Cz. I. 2 40; Cz. II	2 40
— ZADANIA STEREOOMETRYCZNE.	
Sporzyński K. i Wyczałkowski Wl. J. FIZYKA do użytku szkół średnich. Wyd. VII. Cz. I. Mechanika i ciepło.	9 —
— Cz. II. Mechanika (c. d.), Akustyka. Optyka.	5 20
— Cz. III. Magnetyzm i elektryczność.	— —
TEMATY MATURALNE w szkołach średnich ze wszystkich przedmiotów, zebrane przez Stow. Dyr. T. II. za r. 1928.	3 —
— Tom. III, za r. 1920.	4 50

Adres Redakcji i Administracji Brześć n/B. — Kuratorjum.

Redakcja części nieurzędowej: Państwowe Kursy
Naucznielskie w Brześciu n/B., ul. Sienkiewicza 32.

Cena prenumeraty rocznej Dziennika Urzędowego 7.50 zł.

Ogłoszenie na okładce: cała strona 100 zł, pół strony 60 zł.

$\frac{1}{4}$ strony 30 złotych.

Ogłoszeń w tekście nie umieszczamy.

Konto P. K. O. Nr. 30527.

Odbitow w Poleskich Zakładach Graficznych w Brześciu n/Bud.
z polecenia Kuratora Okręgu Szkolnego Poleskiego.

Blank page with faint horizontal lines and ghosting of text from the reverse side.